

శ్రీశతము 1935 జనవరి.

సాహిత్యాలత

గోంథమాల,

చీరాల.

మధురములగు పద్యకావ్యములు
మంచి మంచి నాటకములు
సాటిలేని నవలలు ప్రచురింపబడుచుండును.

చందా

ప్రవేశరుసుముతో సహా

సం॥ 1 కిరు 8—8—0

అభిమానులు

సం॥ 1కి రు 5—0—0

పోషకులు.

సం॥ 1కి రు 10—0—0

రాజపోషకులు

సం॥ 1కి రు 20—0—0

సాహిత్యలత సోపకులు.

మ. రా. రా. శ్రీ శ్రీ కాకుళం పట్టాభిరాములు గుప్తగారు.

,, పూటూకూరి రామయ్య శ్రేష్ఠిగారు.

,, జాగర్ల మూశి కుప్పస్వామి చౌదరిగారు.

,, గరికపర్తి నాగభూషణదేవరగారు,

సజ్జరిజప్తిరు.

,, వేటేటి వెంకటాద్రినాయుడుగారు.

,, నాయని నరసింహరావునాయుడుగారు,

స్వ. పం. లింగోలు.

,, జ్వాలా, గంజం వాసువచార్యులుగారు,

M. B. B. S. లింగోలు

,, ముప్పసయ్యద్ జాగర్ల సాహేబు బహదూర్,

టూబాకో మెన్బరులు, ప్రెస్ లింగుల నరసాచార్యుల వద్ద నిర్వహించు.

,, ఘంటా గోపాలకృష్ణయ్య చౌదరిగారు.

పం. లింగుల వద్ద నిర్వహించు.

,, కొల్లా బుచ్చయ్య చౌదరిగారు.

.. లింగో మచ్చెంటు.

,, శృంగవరపు అంజయ్యగారు.

కంటాక్టరు పరచారు.

,, దగ్గుపాటి పాపయ్య చౌదరిగారు,

ఘాస్వామి కారంచేడు.

మ. రా. రా శ్రీ పాటిబండ్ల శ్రీమన్నారాయణ చౌదరిగారు,

పెరిసిదెంటు పంచాయితీబోర్డు ఫీచువరము.

,, దొప్పలపూడి వీరయ్య చౌదరిగారు,

పెరిసిదెంటు పంచాయితీబోర్డు పోతుకట్ల.

,, చల్లా రెడ్డియ్య గుప్తగారు,

కంట్రాక్టరు వేటపాలెము.

,, డొంటుకూరి లక్ష్మీనరసింహదాసుగారు,

కంట్రాక్టరు వేటపాలెము.

,, రావుబహద్దర్, తుంపూడి భగవత్ సమ్ గుప్త

గారు, B. A. B. L. శిక్షణకలెక్టరు మద్రాసు.

కృతిభర్త

ఈశ్వర సంపత్నర భాద్రపదబహుళ ద్వాదశినాడు

అశనిపాతమున స్త్రోత్రేయత్రయ

ప రాం కు శ ం గో పా లా చా ర్యు బు గా రు.

అంకితము.

ఈశ్వర సంభాదప్రపద బహుశద్వాదశి
శుక్రవామునాడు మార్గమధ్యమున నశనిపాత
ముచే మరణించి కీర్తి శేషుడైన పాతమ్ముడు
ఆయుర్వేదవైద్య విశారదుడును శోపానకు
డును అగు పరాంకుశం గోపాలాచార్యులకు,

అ శ్లో వు లు.

శీవత నాటకంబునకు చిత్రముగాపరమాంకభేద సరి
 వీరిధిగానొసర్చి జనులెల్లరుభోరనియేడ్వ సర్వసం
 భావితకీర్తి నీచిలుక ప్రాయమునంజ గడించుకొన్న నా
 పాపనమూర్తి ! హా ! యశనిపాతము నన్మరిణించినాడవేళి

* * * *

అన్నా ! రాముడవీవు లక్ష్మణుడనేనంచు నృహార్థక్షిలో
 నెన్నందు నిడవాడకన్గొలిచినావే ! తండ్రి ! యానీవు-ని
 ల్లిన్నక్రూర రాశిహతుడవై వృద్ధింబడంగా, నిము
 గన్నారంగని శీవముల్విడువలేకంబోత పాపింగటా॥

* * * *

ఈపునిజముగ సోమిల్లివే చలంబ
 గాని నేరామవంద్రుడగును-కాను
 నైచ్చదొగ్గల్గువైన నృమానవుడనో-క
 రాశభీకరరుగ్గుఱు గాగ్రిత్రుడనో॥

* * * *

దళమాజీరక మిత్రసద్గుడముబూతం శాయము
 ర్వేదవాక్కుల తాలోహించుదుంపు, దానివయి
 నిగ్గులేరు, హరిద్రమంగళ దివ్యాక్షితలుంచి
 నీ శిరముదాకంగన్న శ్లోయి, నీ తలక్రింద న్నో
 బలింఘటించవలెకా తండ్రి !! విభవేరణకా॥

(అశనిపాతము, నుండి.)

ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

సూత్రధారిడు.

నారదుడు.	దేవముషి.
మణికంధరుడు.	నారదుని శిష్యుడు.
నలకూబరుడు.	కుబేరుని కొడుకు.
శ్రీకృష్ణుడు	ద్వారకా నాథుడు.
బలరాముడు.	కృష్ణుని అన్న.
మణిస్తంభుడు.	ఒక సిద్ధుడు.
మాయానలకూబరుడు.			మణికంధరుని మారుయావు.
యాదవులు వగైరా.			

స్త్రీలు.

కలభాషిణి.	ద్వారకలోని వేశ్య.
సరోజిని.	చెలికత్తె.
రంభ.	అప్పరస.
మాయారంభ			కలభాషిణియొక్క మారుయావు.

వాక్రపూర్వకముగ నాయనుమతిలేనిదే యీ నాటకము నెవ్వరుం బ్రదర్శింపగూడదు.

గ్రంథకర్త.

నాంది.

నీరధిభూమిగా - పుడమి

నీరధిగా - నలుపున్న గంటగా

భూరినగంటు రేణువుగ -

పూరిబవి ప్రతిమంటుగా - పవి

బూరిగ - మంచు నగ్నగను

భూరిదవాగ్నిహి ౨౦౧ నదా

మారుచనుండు వేనిమహిమగ

సుతించెద నట్టి కాలముగ

సంపాదకీయము.

సాహిత్యలతకు బూచిన 15 వ కుసుమమీ “కలభాషిణి” ధనలోపమున సకాలమునకందీయబాలకపోతమి. ఇకముందొట్టి లోపములు రాకుండుటకు తీవ్రముగ బ్రయత్నించుచున్నాము. భారము భగవంతునిది.

ఈ “కలభాషిణి” పింగళి సూరసగారి “కళాపూర్ణోదయమునుండి గ్రహింపబడినది. సూరసగారి గ్రంథములలో నెల్ల కళాపూర్ణోదయమే ముఖ్యమైనది. సూరసగారు “నకల లక్షణ లక్షితంజ్ఞాన మహాప్రబంధము కీర్తికావళి” మనితలచి, “అపూర్వకథా సంవిధాన వైచిత్రీ మహానీయంబును, శృంగారరసప్రాయంబును పుణ్యవస్తు వర్ణనాకర్ణసంబును” నగు నొక మహాకావ్యమును రచించెదనని ప్రతిజ్ఞజేసి, కళాపూర్ణోదయమును నిర్మించెను. ఈ కావ్యమాంధ్రమున, నద్వితీయమైనదని చెప్పవదుగుదు సహృదయులతో మేమును నేకీభవింతుము. ఉపజ్ఞకును, భావనాశక్తికిని, భాషాశక్తికిని సూరసగారు మేటి విశాలమగు కథను కల్పించి, పుష్టివోసగి, అన్నిరసములకును స్థానమేర్పరచినాడు. ఈ మహాకవికిగల కల్పనాశక్తి ప్రబంధకవులలో నెవ్వరికినిలేదు. కళాపూర్ణోదయమున భావమునుమించి వైలియు, వైలినిమించి భావమును ‘నేను, నేను’ అనిపరువెత్తుచుండు పద్యములనేకములుగలవు. చిత్రచిత్రముగ సూరసమూర్ధమున ప్రొక్కి, స్యత్ర

త్రించి, కావ్యనిర్మాణమున, స్వీయశక్తినిచాటిన మొదటితెలుగు కవి సూరనగారని మానమృకము.

కళాపూర్ణోదయమున “కలభాషిణి” చరిత్రమరింతరముతో యమైనది. ఇందలికల్పనలు ఇంద్రజాలములు-పద్యములు మధురసుధాధారలు—

అంతటి యుద్గ్రంథమునుండి నై కొని, సరసింహాచార్యులుగారు, కొలదిమార్పులతో కలభాషిణినినాటకరూపమునవ్రాసిరి. ఈ గ్రంథమునకు ఈ కాలముందముగనేయున్నది. ఈ గ్రంథకర్త కళాపూర్ణోదయమునుండి భావములగై కొన్నను, వికారములుజేయక పద్యములు చక్కగవ్రాసినాడు.

“చలువగల వెన్నెలలచలువునకు సారథము” అనులయవి భాతినిజూచి “చలువ చేబాలుచు వెన్నెలకు సారథమబ్బి యంద మాగొంబననందియున్న” అనుపద్యమును అందముగ వ్రాసినాడు. (పుట 18) ఇట్లే అనేము లిందుగలవు. ఈ గ్రంథకర్త సాహిత్యలత పాఠకులకు చిరపరిచితుడగుట, విశేషించి వాఙ్మయల ననన్వరము.

కళాపూర్ణోదయమును చదివి యానందింపజాలని తక్కువతరగతి వారనేకులుగలరు. వారికలభాషిణినిజదివి మితిలేనియానంద శుశుభవింగలరని మానమృకము. రసికులానందింతురుగాక !

సాహిత్యలత
చీరాల. }

కర్లపాలెం కృష్ణరావు,
సంపాదకుడు.

శ్రీ.

కలభాషిణి.

ప్రథమాంకము.

(రంగము — ద్వారకానగరమందలి పౌరుషావసము)

(కలభాషిణి, సోదరి ప్రవేశించుచున్నారు.)

సో—చాటి! ప్రకృతి చిత్రములజూడవలెనన్న వర్షముతువే
ముఖ్యమైనది, చూడు.

కల—(విసువుతో) సో! నేడేమియోగాని, నా చిత్తమందొక
విధమగు నారాట ముద్రాంబుజమన్నదే

సో—అదేమి సోదరి? నేడే నీచిత్తమునందుటయేమి?
నాగవజ్జుషి నిష్కసమేతుడై ద్వారకా నగరమునకు
వచ్చుట, కేనాచారంబించినాడో నాటనండియు నీవే
దోయిక తీరుననుండితివని మననములెల్ల గుసగుసలాడు
చునే యున్నవారు అన్నట్లు మరిచితిని వారు వచ్చుది
నిమునేడగదూ?

కల—చాలులేవే నీమూలుగు, నీవును, (కొంచెముకోపము నటించుచు మాటనుమార్చి) అబ్బా! యేమిది దావున నెక్కడనో వర్షము గురియుచున్నటుల్నుది. వానపైనుండి

వచ్చునీగాలి శరీరమనకు గగుర్పాటు గలిపించుచు బాధింపుచున్నది గదా.

సరో—అయ్యో అక్కా అదేమే బాధింపుచున్నదని గాల్చిపై నిందవేయుదువు. ఆశీతమారుతపోతము నీకుద్యరలో గలుగబోవు మనోహరగాఢా శ్లేషసమయజనిత, పుట కాంకురముల జవిజూపుచున్నది.

మ॥ పదియార్వ నై పసిండి చాయపయి కోపంబంద గాజాతి
తా-గదియల్లేజివు రాకుకన్న మృదువైనగాన్పించు నీపేవియం
దుడయంబైన గగుర్ప జూడసాగనై యొప్పాతి
దాదెల్పెడుమ్మదితా ! నీప్రియు గొగిటంగలుగు వాపుల్లాండు రావందమతోడ

కల—నీయధిక ప్రసంగము మేటిమీఱుచున్నది.

సరో—(నవ్వుచు) అక్కా నిజమాడిని నిష్కరముగదూ ?

కల—(కొంచెము నవ్వుతో) కాకున్న బాలికలకు మనకేమివిరహమే ?

సరో—కావుననే విరహము—బాలవుగాక నీవు ప్రాణవేయెనచో నిట్లు కృశించుటయేల ?

కల—చేలీ నేను విరహతప్తనని నీవునిజముగ గలచెదవా ?

సరో—నేనే యేమి, నిన్నెరిగివారెల్లను నట్లే దలచుచున్నాను.

కల—(అనూయతో) ఛీ ! పాడులోకము.

సరో—ఊరక లోకనింద యేలయొనర్చెదవు ? ఇందునీకుమాత్రము తెలియనిదేమున్నది చూడుము.

సీ॥ కంఠపన్నయ నీనుకమ్మవి గందంగ
వేడినిట్టార్చుల విడచుటేల ?
పాలుగారెడి నీకపోల భాగంబులు
చిడిముడి శుష్కత కెందుటేల ?
చిరినవృత్తాలును సుందర ముఖకమలంబు
యోజిభిన్నత గల్గియుండుటేల ?
యవక చిత్తమృలదవిలి వోపిడినల్పు
జూపులు నేలనే జూచుటేల ?

గీ॥ నొక్క మాటాడబోయి వేరొక్కమాట
సుల్కి పడినట్లుగాభీతి బల్కనేల ?
తమవు కంఠంపనేల ? నింతయును గాంచ
విరహవేదన గాడె, దాపరికమేల ?

కల—(ఇంచుక లజ్జామిళితమైన కోపముతో) ఛీ ! భూర్తు
కాలా ! యిక్క నోరుచూయుము.

సరో—నీ ప్రియలాభము చేరి, గాక, నానోరుమూతఁడునా ?

కల—(విసుకుతో) నాప్రియు డెవరే ?

సరో—అదేక్కా, నేనడుగునది గూడ.

కల—ఇదేమే ? నీతోటెనాను చవతిపోరు గల్గినది.

సరో—పేరుజెప్పిన పిమ్మట మాటయది.

కల—(ఁగులుతో) చెలి నన్నేడ్చిలమటయే నీకానందమా ?

సరో—వచ్చుట యెందుల కమ్మా.

కల—ఎందులకా “పిల్లికి చెజలాటము యెలుకకు ప్రాణనంకట
ము.”

కల|| నీకన్యంతి నీకోపము

“ కేకూర్చెను బలునాడు చిత్తముగలమణి
లోకము సోకడ యంగన !

నీకొరకు నీనమస్కరించు నీ బాత్రము నీ ?

సరో—(చుబుకము బట్టుకొని) అక్కా— చిన్ననాటనుండియును
నొక్క పాణిమువలె మెలగుచున్న వారమగుట శేషి
యటులంటినిగాని— న్నాయాన పరుపగాదు. కాని నేటి
వరకు మనయిద్దరిలో దానరిక వనునది మచ్చునకై న
గలదా ? నీవే చెప్పము.

కల—ఇప్పుడుమాత్రము నేనేమి దాచితినే ?

సరో—నిన్నె బ్రేక్షించు కొనుము.

కల—చెప్పజాలక నిగ్గుచే మగ్గుచుంటినిగాని నీకడ దాచి పెట్టి
వలయుననిగాదు. నీ కీపుడేమి కావలయును ?

సరో—నీ ప్రియుడు (నవ్వును)

కల—(బామలు ముడివైచి) చావుము పాడుమొగముదానా.

సరో—నీ శోభనముగాంచి మరి చచ్చెదను.

కల—(కోపముతో సూతి బిగించి ప్రక్కకు గొంచును.)

సరో—(పకపక నవ్వును)

కల—(చిరాకుతో) భూతము పట్టినదా యేమే ?

సరో—నీకు బట్టిన భూతముపేరు కొంచెము జెప్పుమక్కా !

కల—(కలకలనవ్వి) అంగుళీయకమున కలంకారమేది ?

సరో—రత్నము.

కల—దానికే మరియొక పేరు.

సరో—(యోచించి) “మణి” యని యేనా ?

కల—అవును—కంఠమునకు మరిరొక పేరుజెప్పుము.

సరో—గళము,

కల—అదిగాదే—గళమునకును జలదమునకును గతినివచ్చు క్లేష
నాకళముం జెప్పుము.

సరో—ఇవియన్నియు నెరుగుటకు నీయంతటి పాండిత్య నాకును
గావలదా ?

కల—నీ వకోర్కెలమాని యోచింపుము.

సరో—(అలోచించి) ‘కంఠర’ యని యేనా ?

కల—(ముసిముసి నవ్వుతో) అవునా రెంటింగలిపి చెప్పుము.

సరో—“మణి-కంఠర” (నవ్వి) ఎవడా నారద శిష్యుడేనా ?

కల—(లజ్జతో మూరకుండును.)

సరో—(చూచి యానందముతో) అక్కా—ఆహా! యేమందము!

గీ॥ పవలుగాఢన సరిపోయె, బ్రదికివార

మటులనే బూర్ణిమాని శియ్యెయ్యెనేని

బొసగు నివ్వటి నీ మాఖాంబుజము జూచి

సిగ్గున సుధాంకుడు లెచుమ్మ నేయజనడె ?॥

కల—చాలు, చాలు, మాటకారివే.

సరో—లేదక్కా ! చిందిరిక సుధాంశునిదప్ప వాంఛించునా ?

ఉ॥ సోమని విగమోము-హరిశ్చంద్రములు నిగలములు
శ్రీమహాసాపు చూడులును దెడలకసంగన మాంసములు
శ్రీమహితము లంగములు, శ్రీమనియన్కుత, మట్టియాతడా
కామునిమీరు మందరుడు-కాంతనో! మీరును విప్రునారితీ॥

మీదాంశత్యము చిరకాల వర్ణిలుగాక !

కల—అదిసరేగాని చెప్తే! భూషలందాల్పకున్నను మగవారంతటి

సాంపు నింపెదరేలనో?

సరో—అదివారి నైజగుణమేనక్కా చూడుము.

గీ॥ కమ్మణండకయే చెవుల్కంకణములు
దేకచేతులు-కాటుకదేక కనులు
పత్రములుదేక యాగండు ఫలకములును
శ్రమను బుట్టించు మగవారి భాగ్యమేమొ ?

కల—(ఆవలజూచి) సరోజనీ అటుచూడుము.

చ॥ వికసిత పద్మముల్కిగుల పీచెడితెప్పెగ లూపుటన్నిచి
త్రకగతి సూగియారజము దడయురాలృగ చిట్టిచిట్టి పీ
చికలదిమోసికొంచు దురశేన్సదటాకము చుట్టుజేరినా
టకనుయ మేలులక్కడ నిడంబతగాన్పిన యట్లు నాల్పెడితీ॥

సరో—(చూచి, యావల జూపుచు) అదిజూడుమానభీ!

మ॥ పేరీమంబూచి యగుండున్నట్టి పురునివ్విన్నాణమా మెట్టదా
మంగుట్టల్కాలుపొగ, గాఢిబ్బతి కింబంబుజలంబయదా
చ్చిరహిష్టా పమహోరె సంగిమిగుల నైన్నాగునీ కాల్యదా
నరయన్ శక్రధనుర్విలాసమున నారా! శోభయింపారెడున్॥

(పైకిజూచి) ఈ కిందనేమున్నది! ఆవిదిత్రాకాశము
నైపునకించుక నీజూపుకల్వల బ్రసరింపజేయుము.

కల—(చూచి) అరరే!

క॥ నీలాకాశముపై, పిళంగరుచి సంధిల్లంగ బొల్పారుచు
న్వాలాయంబుగ నంతటన్ జలదముల్వ్యాపింప, నందందు
ప్రోల్లనన్నడు శక్రనాపకకలాత్వి భ్రాంతిమైదో చెడు
న్యాసోన్మీపతి పన్నయాత్ర కొఱకైగట్టించు కెందాలనన్॥

అడుగో పశ్చిమగిరి నిఖరముంజేర నతిత్వరితముగ బ్రయా
ణమొనర్చుచున్న భానుదేవుడు వివిధారణ వర్ణసంకలిత మేఘ
శకల పరివృత్తుడై యేవిధముగా శోభించుచుండెనో గాంచి
లివా?

గీ॥ తనజీయను చూర్చునో వర్తనిడు వివిధ
రమ్యకాంతుల తిమ్మ నప్ర్రమోల నమ్మ
పచ్చి, పప్పుమిదొంపు నచ్చయంగు
బగదుచున్నాడు జనులెల్ల భ్రాంతిసొంప

ఇకనుయ్యెలల నూగనేగుదమురమ్ము త్వరలోజీకటి యల
ముహూని రాగలదు.

సరో— అయితే పోవుదము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

(రంగము—ఆకాశమార్గము.)

(నారదుడు, వెంట, మణి కంధరుడు బ్రోవేకింతురు.)

నార—పుత్రా! దానికొక పూర్వగాధ గలదు.

మణి—(విషయముతో) నేనుగూడ దీనికేదియో పరిత్యేకకార
ణముండితీరునని దలచితిని. లేనిచో— సంగీత విద్యా
మర్మవేదులగు తామేమి, యీగోపాలకృష్ణునికడ విద్య
సభ్యసించుటయేమి?

నార—తప్ప, తప్పనాయనా, అటుబలుక బోకము శ్రీకృష్ణు
డననెవరుగా భావించితివి?

గీ॥ దేవ దేవేశులమనైన చెలియరాక
సఖిలమా నీశులకుగూడ నందరాక
నాది మథ్యాంతరహితుడై యాద్యుడైన
యట్టి పితృహంతుమ్మ, యీయాడవుండు
సీ॥ దేవకీవసుదేవ దివ్యకుశేయ

మేమకరందంబు నీ నియిచ్చె
నందయశోరాద్య మందభక్తి లతామ
తల్లి యేమందార మల్లుకొనియె
సర్వరిచాతక సంఘమేఘసునికృ
పావృష్టికొఱకయి పొగ్గలూడె
గోలవై నట్టి యీగోపికాబసమము

ఓంబులే చంద్రికననియుచుండె
గీ॥ భరతఖండమే శిష్యులు ప్రసరితమగు
శ్లోతన్న గీతాసరిపంతిలో సోలిపోయె
గుప్తచూనాఘటనెవాడు చునిమెలల
నట్టి శ్రీకృష్ణుడె పరమాత్మసుమ్ము॥

ఇక, వాపూర్వవృత్తమ్ము జెలిపెదనుము.

మణి—చిత్తము సావధానుడనై యున్నాడను.

నార—పూర్వమొకనాడు కందపురమున నున్న జేప, ఋషి ముని, గణమ్ములచే నిండియున్న తన కొలువుకూటము నకు

కమలాదు ముందుడచి హర్షమ్ము నొడ
లచ్చి కేల్పింపి నెనుంట నచ్చుచుండ
నధిక నాభవమున హరియరుగుడెంచి
కుగుకమన నన్న పీఠిపై గూరుచుండె!

ఆ శ్రీమన్నారాయణుని గాంచినతోడనే నదన్యులెల్ల నొక్కప్పున జయజయభానంబులొనర్చి నుతింపసాగిరి కల్లోలిత సాగరముంజోలి శ్లాఘమానమై, ఘోషించుచున్న గూనభనులన హర్షించుచే నిశ్శబ్దమొనర్చుచు, బ్రహ్మదేవుడులేచి గాయకసంఘమున కాహ్వానముడెల్పెను. అదివిని నేనును, మరికొందరమునులేచి ముందు నకేగితిమి మాయెల్లరిలోనను తుంబురునొక్కనికి మా తోము సాగరమునగబడెను.

మణి—(ఆత్రముతో) తమకో?

నార—త్వరపడకుము వినుము మిగిలినమేమెల్లరము వేరొక స్థలచే దోయబడి యొకచోట గూలబడితిమి—నావ)

త్యర్థితుంబుడుడుమాత్ర మామహావిష్ణుసన్నిధి నొకయు
న్నతాననము నధిష్టించి, సగర్వముగ గానముచేయ నారం
భించెను. ఎల్లరునువిని తలలూపుచుండిరి గాని, నాకు
మాత్రమది కాచినసీసముల చెవులందూరుచెందెను.
వానిగానము పూ ర్తియైనంతనే నేనులేచి నిలువంబడియా
కోశ్రీంపుచు 'నిదిమిగుల విపరీతము నేనాతనికంటె మనో
హరముగ గానముసల్పగలను. అట్లనమ్మ వేత్తిహస్త
లచేనెట్టించి వానిచేమాత్రమే పాడించుట సక్షపతము
గాదా' యంటిని.

మణి—శబాష్ మిగుల మంచిపనిజేసితిరి తర్వాత

నార—అందులకు మహావిష్ణు సంగీకరించి, మాయీరువ్రది
దారతమ్యమునిరూపింప భారతీదేవిని, నియమించి, యిక
పాదుమని సైలవొనంగ నేను నాశ్రయంతయుం భార
జోసితిని.

మణి—అందులకు సందేహమేముండును.

నార—మాధ్యస్థపీఠమందున్న శాదర, నాగానమెల్ల నాలకించి
'చాలబాగుగనున్నది గాని, నీవుమరికొన్ని రోజులీతుం
బురునియొద్ద సంగీతమర్థము లభ్యసించిన నుత్తీర్ణుడవు
గాగల' వనిబల్కెను.

మణి—అవునా కాలమహిమ!

నార—కాకేది? అప్పుడు నాకాయవహాసము హ్నుత్యపుకంటె
నెక్కుడుగాగా, లేచివచ్చి గొన్ని దివ్యసంవత్సరములు
శ్రీ మహావిష్ణువుంగూర్చి తపంబునల్పితిని. అతటనా
తడు పత్నిత్వము “వత్సా! నేను గొన్నియేండ్లకు ద్వా
రకలో కృష్ణనామంబున నుద్భవించును. అప్పు నీచే
తెంచి, నీకొఱంతబాపుకొమ్మ”ని సెలవిచ్చి యుత్తరా
సమయ్యగు.

మఱి—అహా !

నార—అందుచే నే నివృణ్ణిమహాత్ముని నేవించి సంగీతవిద్యా
మర్మములెరుగు చున్నాడను.

మఱి—లెలిసింది నుత్తరా! మీకిప్పుడవి పూర్తియైనవా?

నార—ఆ చాలవరకు.

మఱి—గురువగా—ఇదిగోద్వారక లోనికేగుదెంచితిమి (క్రిందికి
జూచి యాశ్చర్యముతో) మహాత్మా అటుజూడుడు !
అటుజూడుడు !

కాంతింబాచును గొప్పవీడి, కవసంఘంబులై జీరాడగా
వింతచోరజాలబట్టి, మోమున మునకె న్నీదాంబువుల్లారి, దా
నెం నేనుగొల్లలుగు నుండరినిగో? నేశికా! దేవతా
కాంతాబృందము మీదకయ్యమునను న్నాత్మాచులగొప్పేడికొ॥

ఎవరు జూచెదరోయంచు యించుకంత
సిగ్గుతో గూడినిడుదిలై చలువ మొసగ
జాలి, కాసంతభీతితో మేళవించి
చిత్తములమానుకొని పోవుచేడెమిన్న
ఎలుజూపులు, జగమేలజాలపొక్క॥

నార—(చూచి సంతసముతో) అవును.

స్వర్వ లోకంబులందేను సంచరించి
గాంచితి ననేకజాతుల కామినులను
గానియినాతి వామన భాగమునకు
బోలజాలరు ముల్లోకములనుసరులు॥

(తెరలో) ఆవల్కున దెవ్వరో ?

మణి—(పై కిజాచి) గురువరా యీమేఘమాలిక యావలనె
వ్వరోనిలిచి మనల ప్రశ్నించుచున్నాడు.

నార—అరుగో (చూచి) వారు మనసమీపమునకే వచ్చుచు
న్నారులే రానిమ్ము.

(అంతటనొక విమానముమీద రంభానలకూబరులు
ప్రవేశింతురు.)

రంభ—ఎవరువారు అంతధైర్యముగా బల్కినది.

నల—(చూచి) ఊరకుండుము. దేవర్షి యగు నారదుడువోలె
నున్నది-అవును (నమీపించి) నారదమునీంద్రా! శిష్యు
డునలకూబరుడు నమస్కరింపుచున్నాడు.

రంభ—మహర్షి చంద్రా! నమస్కారము ఈ విమానముపై కిరండు

నార—నంతతాను రాగవృద్ధిరస్తు (శిష్యునితోగూడ విమాన
ము పైకిబోవును.)

రంభ—తామింతకుముందు శైలవిచ్చిన పద్యమేది ?

నార—(నవ్వుచు) అదిగో నావ్రమదావనంబున నుయ్యెలనూగు
పురచ్చి రత్నముంగాంచితివా ? ఆయన్నుల మిన్నగాం
చియే నేనాపద్యముబఠించినది “నర్వలోకంబులంజేను”
(అనువద్యము మరలజదువును.)

రంభ—(అనూయతో) కావచ్చును. (నలకూబరునిదిక్కి) —
మనోహరా ! యికమీరు క్రిందికిజూడకును, చూచి
నచో సీ ఋషిపుంగవుని యాశీర్వాదమబద్ధము గావలసి
వచ్చును.

నార—(బామనుడితో) అడెట్లు ?

రంభ—అపి నీయనగాంచి భ్రమించి నన్ను ద్యజించిన ?

నార—(తొందరగ) త్యజించిన ?

రంభ—త్యజించినచో మీయాశీర్వాద మేమగును ?

నార—నాయాశీర్వాద మేమని ?

రంభ— “సంతత పరస్పరానురాగ పూర్ణమస్త” ని

నార—అవును—రంభానలకూబరుల కెప్పటికిని యనురాగము
నిండియుండునని గదా ?

రంభ—(హేళనగా) అవును—మునివరా ! నిన్నునలకూబరుడు
త్యజించి వేరొకపడలిని జేప్పినవెనుక—రంభానలకూబర

ప్రేమవల్లికి యవిచ్చిన్నది యెట్లు నీధింపగలదు ? మీ
యాశేస్సు నిజమెట్లు గాగలదు?

నార—(నవ్వుచు) అదియా నీయభిప్రాయము.

నినుబోలిన, మాపముగల

పనితయొకతె పీనిగలసి నలపింపగ—నీ

తనిబోలు వాడొకడు నీ

మనమలగగజ్జియ, నాదుమాటనిలువదే||

అప్పర: కాంతారత్నమా ! నామాట నబద్ధముజేసి
దవా ?

రంభ—(చిన్నబోయి కనులనీరు బెట్టుకొనును.)

నల—(తనలో) ఎంతలోనెంత వుట్టిమునుక సంభవించినది.
మునీంద్రుల మనస్తత్వంబెరిగియు నాప్రేయసి యీమ
హర్షిని రేగగొట్టి లేనికష్టము నెత్తిపైకిదెచ్చుకొన్నదే !
అక్కటా ! పూర్ణిమశశినిగేరు నామనోహరిణి వదనం
బెంత వాడిపోయినది. ఇకనేనూరకుండిన పరమాదము
సంభవించును. (ప్రకాశముగా) మహర్షివరా ! మూ
ఢులమగు మాయందుకరుణించి యశ్రేయ ముపసంహ
రింపుడు మమ్ము క్షమింపుడు !

మణి—నలకూబరా ! యిందు నీవంతకల్లోల పడదగినదేమున్న
ది ? అట్లుగాకున్న నిట్లుగాగూడదాయనిజెప్పి తనవాక్య

మును దాను సమర్థించుకొనినాడే గాని దేశికులవారు,
వేరొండు లేదుగదా ?

ఈవనితనింతచే చిన్నబోవులేల ?
దాన నీహృదయము బరితాపమొంది
బొడలగానేల ? నిర్దురు దెదరనేల ?
మాటవరుసకు బక్కిన మాటగాడె||

నల—మణికంధిరా ! అట్లనకుము వారినోట వెడలిన మాటవ
మృగుట దుస్తరము అందుచేతనే నేనింతగా భీతిల్లవలసి
వచ్చినది.

రంభ—(భయముతో) మహాత్మా.

తెలియకనే నవిచార్యం
బులబక్కియు నుంటినేని పూర్ణకృపమొయి
గలయంగాంచుడు వేగమె
దిలకింపుడు విడ్డవోలె దేవమునీంద్రా !

(పాదముల పై బడును.)

నార—(నవ్వి) పిచ్చిదానా ! వేడుకకనుకొనినమాటల కింతరా
ద్ధాంతమా ? ఒక వేళనామాట తప్పకబరిగినేని త్వరలో
నది మీకుశుభముగు గాక ఇకపాండు.

రంభ, నల—ఇప్పుడు మాగుండెలలోని భీతియడగినది.

నార—శ్రీకృష్ణుడర్చనముకు వేళయైనది.

(నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయాంకము.

(రంగము ప్రామాదావనమందొక భాగము.)

నారద మణికంధరులును, యెదురుగాకోయిలాగ్ని
కలభాషిణి సరోదనులును, సంభాషించుచు బ్రవేశింతురు.

నార—కుమారీ ! కలభాషిణి! ఏదితవద్యమును మరొక్కమాట
పాడుము.

సరో—తమశిష్యునిచే రచింపబడినదగుటచే దేరవవారికాపద్య
మందంతయాదరము.

నార—(నవ్వుచు) కేవలమదొక్క కారణమేగాదు మామణిగం
ధరుని కవిత్యము మకరందమాధురీధురీణమైనను అమ్మ
తరసనిష్కండియగు కలభాషిణి కంఠస్వరముగో మేళ
వించుటలోనే, నాకంత యాదరము గల్గినది.

కల—(భక్తితో) పుత్ర పుత్రికావాత్సల్యమిచట మేరమీరినది
దేవర్షి సత్తముల యనుగ్రహమునకు పాత్రమైన యీయ
ల్పకీటకమునకు జన్మము తరించినది.

శో—(కలభాషిణితో) శ్రీవారి యాజ్ఞాపాలనమొనర్చుము.

కల—(ద్వైతముతో) నూర్చుని నన్నిధిని మిగుగురుబుర్బురైకల
నూర్చునట్లున్నది. పరోక్షమున వారిని జూడకయే వారు
న్నారనియైన నెరుగకయే—చేసినకార్యము ప్రత్యక్షమున
నొనర్చుట యెట్టి కష్టతరమో బోధయైనది.

సరో—నీశరీర కర్మవశే నీయవస్థను వెల్లడింపుచున్నది. గాని—
అట్లే యనుల్లంఘన నీయముగదా ?

కల—ఇదిగో పఠింపుచున్నాను. (కంఠము నవరించుకొని.)

ఏనీలవేగము నింపుమై దర్శింప
చక్షుస్త్వయాకమల్పంతపింప
నేహరిన్మణికాంతి నెప్పుడు గోళిలంగ
శక్త్యాచిత్తమల్పట్టితించు
నేనల్లగల్గుపై నెంతేని వాగిలంగ
కామినీధ్వంగముల్కలవరించు
నేపికగానాన్ధి నీరులాడగ-తేవ
వాసంతికాశయలోను లెత్తు
నేమనోమోహన శ్యామలామలాంబు
పూర్ణ యమునానదిం దేహిపోవుటకును
మునిస్సాదయ నొకతెప్పుడు మోహరించు
నట్టి శ్రీకృష్ణశేజమ్ము నభిమతింతు॥

నార—(పరవశుడై) కవితగాదిని యమృతము. అహహ!-గాన
ముగాదిది మరందర్శుచి !

మణి—(విధేయుడై) గాన మట్టివేగాని కవితయందంతటి గొప్ప దనములేదు.

నార—పుత్రకా (అదరముతో చేరదీసి) నీకవితా మాధుర్యమును, దానియందలి గొప్ప దనమును, గూర్చి నీవల్లే బలుకదగును గాని సత్కివి వాక్యామృతధారలచే సరసు లుప్పొంగుట స్వాభావికము సుమా! అదియునుంగాక

‘చలువ’చే బొలుచువెన్నెలకు సారభమున్న
యందహా గొంబస వందియున్న
‘చలువ’ ‘సారభము’ గలుగుకప్పురపు బ
ల్కులకు ‘గోమలతయు’ గూడియున్న
‘చలువ’ ‘సారభము’ ‘కోమలత’ గల్గిన చల్ల
గాలికి ‘మధురిమ’ గల్గియున్న
‘చలువ’ ‘సారభము’ ‘కోమలత’ ‘మాధుర్యంబు’
గలమరందము ‘కాంతి’ గలిగియున్న

స్వర్నదీపేమ తామరసంబు నుండి
గళితమా మకరందపు కణములగలి
కమృసుఖము బ్రసాదించు గవులముగ్ధు
లల్కులకు నీడుగానెంచ వచ్చునపుడు॥

మణి—శ్రీకృష్ణ దర్శనమున కాలస్యమగుచున్నది.

సరో—(నమస్కరించి) ఈ మీశిష్యురాలికోక వరగునుగగి
హింప బాగ్గింపుచున్నది.

నార—(కలభాషిణి దిక్కు) బిడ్డా యేమిడుగ నోగదవు?

సరో—(వినయముతో) తమకు శుశ్రూషయైనట్లు మహా భాగ్యము.

నార—(నవ్వుచు) దానికి నేడు గొత్తయేమి? పోదమురండు కాలాతిక్రమణమైనది.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

(రంగము శ్రీకృష్ణ సభాభవనము.)

(యథాస్థానములపై గూర్చుండి శ్రీకృష్ణుడు బలరాముడు

నారదుడు మణికంఠరుడు యాదవ వీరులు బ్రవేశింతురు.)

నార—దేవా! నేనిక సెలవు బుచ్చుకొందును. బలదేవాడు లేదియో రాచకార్యముల నాలోచింప నేతెంచి నట్టు లున్నారు.

బల—కృష్ణా! నారదఋషిచందుని గాన విద్యా మర్మజ్ఞత యొకను పూర్ణత నొందలేదా?

కృష్ణ—నేటితో పూర్తయైనది. ఇక నీదేవఋషి దర్శనము మనకు నియతముగానగు భాగ్యము దొలగిపోయినది.

నార—(నవ్వుచు) నే నెప్పుడును తిల్లోక సంచారినే?

కృష్ణ—కావచ్చును. తిల్లోకము లనగా నోక ద్వారకానగ
రమే గాదుగదా?

నార—తండ్రి భక్తవత్సలా! నేనెచ్చట నున్న నేమి? నాహృ
దయ వీణావాద మెప్పుడును భవదీయ దివ్యనామ గాన
మునే యాలాపించు చుండునుగదా అదిగాక మీచిత్తము
నందే నిమనమున నన్ను జూడ నొక్కబాడమునో, యా
యుత్తరిక్షణముననే దేవరసన్నిధి నుండువాడను.

కృష్ణ—(యాదవులతో) మీరేదియో విశేష కార్యవశమున
నేతెంచినటుల దోచుచున్నది. నారదఋషి సన్నిధి నే
యాకార్యము చర్చింపబడుగాక—అదేదియో త్వరగా
దెల్పుడు.

యాద—మహాప్రభూ! మగధాధినాథుడగు, నా జరాసంధుని
దుండగములు పెచ్చుపెరిగిపోయినవి యీభరత ఖండ
మునందలి యోగ్యులగు మూర్ధాభి పిత్తులెల్ల నాతని
యింట బందీలై యున్నవారలు వానిభీతిచే లోకు
లెల్ల ప్రాణము లరచేత నుంచుకొని జీవించుచున్నవారలు. మానవతుల బాధలిక—

బల—(కోపముతో) మనగౌరవము మాత్రమెవరు మన్నించు
చున్నారు.

మహావాల్మీకిగారు మహానటలంబుల నోడనెత్తిగా,
 మరువది నామకవస్తువుల సన్నతన కనకధాన్యైలగ
 కన్నాములలోన నుండి, కనకాగగనాలకు నాట్యయందు గ
 ట్టినది, గానకామరము-పట్టవేవాని మహాగంగా-కిరీట,
 అట్టి వారలతో గుట్టగలి బట్టినప్పుడు యికి మనబోడు
 వారి లెక్క నేరే. యను సర్విజనములు తల్లడిల్లిపోవు
 చుండుదురు

కృష్ణుడు—(సప్రవీణు) అన్నా బలదేవా! యాదవ సింహులూనా!
 కాల మెంతటివానికి నుండి శత్రేయమైపడి. దేశకాల
 పాత్రోలు తెలుంగకనర్తించు నాతడు నిరపాయంబుగా
 దనజీవిత నొకనొడ్డు బట్టింపజాలడు. జయూప జయం
 బులు వీరులను సహజంబులు. కాని-శత్రు నాశనము
 నకు సంధివిగ్రహంబు లెన్నియోగలవు. కేవలము మూఢ
 తతో నెదిరించుటయే వీరత్వముగాదు. అదనరింగి వ్ర
 నర్తించుట విజ్ఞలక్షణము.

కాలిమాడడునింట కడలనంచును గూరు
 మంట ధీ త్వమెచ్చెట గాదు
 సగుణస్థి-పాటునను గోయిపోదునే
 యోదురీదుచులుబుద్ధిదహుగాదు
 ధూరిత్యము శరణున గూలుచుండంగ
 జరిగిననుట సాహసంబుగాదు
 కడుండ్లంబులై బడునప్పుడవ్వలి
 కరుగనంచుట శౌర్యంబుగాదు

ఎదిరిబలమును తనబలంబెరిగి సమయ
మునకుదగినట్లు నడచుచు-ననువుదెలిసి
పగతులై యాపుకూడెడుకాడె పో, వి
శేషధీకాలి-వాడెపోసిద్ధ విజయి

కావున లోకుల మాటలు విని మీతుల్యరపడకుడు.
యాద-దేవా ! కేవలము లోకుల మాటలుగావు ఇప్పుడు
పేక్షించినచో లోకము తల్లడిల్లిపోవును.

కృష్ణ-నేడు కొంతగావచ్చిన యువద్రోవ మేమి ?
బల-వాడొక దేవతకు జాతర దలపెట్టినాడట అదిపూర్ణమును.
రోజున దనకడ బుద్ధిలెయున్న మూఢాభిషిక్తులయు-
బాలికలయు శిరముల గోసి యాదేవతకు బలినిచ్చు
వట.

కృష్ణ-(జేవురించుకొనిన మోముతో) జానిపాపకుట మిప్పు
డు నిండిపోయినది. ఇకను పేక్షింపరాదు ఉత్థవా ! నీ
వేగి ధర్మజానితో నామాటగా, రాజసూయ యాగవ్ర
యత్తు మొనర్చుమని చెప్పము కిరీటిని భీముని నీవెంట
గొనిరమ్ము.

బల-యాదవులారా ! ఇకమన మేగుదమురండు.

నార-దేవా నాకుసూడ శేలవా ?

కృష్ణ-నారదా ! నీవుతమణి మంత్రపురమున కేగి నాదేవేరుల
యొద్ద నీగాన విద్యామహిమనుబ్రదర్శించి జారి

మెప్పొంది రావలయును. కానికీ కొండొక కారణము
గలదు శీఘ్రమే పోయిరమ్ము.

జాత—మహాప్రసాదము (లేచి మణికంధరునితో) కుమారా
నీవా ప్రేమనానన పొంతమందుండుము త్వరితముగ
నిన్నట గలసికొందును.

(తెగవడును.)

(రంగము ప్రేమనాననము.)

(వికారముతో కలభాషిణి బ్రశంబుచున్నది.)

కల—అహ—కన్నులున్నందుకు పాపల్యత సిద్ధించినది. అలా
కీక సాంబర్య చూడమనులలెక్కలో జయంత నలకూ
బరుల నెన్నుటను, వినుటయేగాని. ఆమహనీయ దిక్పాల
తనూజులను వ్రత్యముగాదర్శింప మానవులకు దుస్సా
ధ్యముగాదా? అట్టివారిలో నొక్కని—నలకూబరుని
నేటికీ కనులార గనుభాగ్యము నాకులభించినది. ఓరా!
అతని స్మరించిన మాత్రముననే నాశరీరమెలయిట్టి
యనిత్యచనీయావస్థకు పాల్పడుచున్నది. (ఇంచుక యూ
రకుంటే) అక్కటా యీచి త్తమెంతి చంచలమైనది. ఒక
ముహూర్తము వరకునుగూడ మణికంధరుని యిష్టదేవ
ముఖోలే దనయందు నిబ్బకొని నర్వదా ధ్యానింపు

చున్న నాయీపాడుచి త్తము నలకూబరునిం గాంచి
దానిగ నేమేమియో పోకడలుబోవుచున్నది. (బోచన
ట్లునటించి) నిజముగా నాకిది యాకుబేర కుమారునిపై
గల వలపుగాదుగదా? అదేమియో అయ్యక్కే నను
తుడు మరచిపోదమన్నను మరపుకకురాకున్నాడే?
యేమిచేతును? యిందులకే గాబోయిన “ప్రణామముల
జవరాండ్రు చిత్తము” లని యొక మహానుభావుడు
వచించినాడు. ఛీ! పాడుచిత్తమా! నీకంత చవలత్వ
మేల? చిరకాలమునుండి ప్రణయమంత్రాధి దైవత
ముగ నెంచి, పూజింపుచు, జపించుచున్న హృదయేశ్వ
రుని తృణముగాబోదోచి దశరథునైక మాత్రముననే,
యేమాధిక్యముం గ్రహించి యానలకూబరునిపాసిం
పుచున్నావు. అయ్యయో! ఇతరచ్ఛాయాక ఖంకితవై
పోవా? - కాంతాకులమందు గరభమనైపోతినే? వైవ
మా?

మంచియొకడయో మొదటమానసమందొక నిచ్చగించి-చేర్చి
మించి, మహేంద్రునైన మదిమెచ్చక “భారతవర్ష సాగర్వ
యెంచగదగ్గరవా” రను సహీనయశంబును గన్నభూమిపై
చంచల చిత్తగానిటుల జన్మమునొందగ జీసి తేవిధి.

జేరా! పాపాత్మురాలనగు నేనానియతినిగూడ దూర
చున్నదానను నాహృదయ దౌర్బల్యము ననవలెగాక

నృప్తి కర్తకిందేమి భాగమున్నది ? తెలిసినది. తెలిసినది.
యిదియెవ్వరి దోషమునుగాదు.

అకని శుష్కించి గమ్మంచు నొకనిదిలిచి
మొకనిచే నగ్గముంగొని. మొకనిగూడె
నను నుండు పిదపి నా నివరణేన్ద్ర
కాంత-యిలబట్టు వుంగనుటజాలు॥

అవును-యిది నిక్కునముగా నానుటప్రభావమే. కాదేని
యింతటి జదువులంజదివి యేయేమహాత్ములతో శిష్యు
రాలననిపించుకొనిన, నాచిత్తిమే స్వైరిణియైనచో నిక
నితుదుల ననరూపినిన దేమున్నది ? హామణికంధరా !
నిన్నెట్లుమరతును ? నీళ్లు దోహమొనర్తును ? వాద్ద
త్తినే! పావనగుచుంటినే? పరిశుద్ధ హృదయుడవగు నీకు
నేను తగుదునా? తగుదునా?_తగుదునా ?_తగనవ్వడు
ఆయ్యో నలకూబరా ! నిన్ను నేనేవిధముగా మరచిపో
వుచును ? యేమహానుభావుడైన నాకు విస్మృతిమంత్ర
ముపదేశించునా ? మన్మనోధనచోరా ! నలకూబరా !
చందమామకు చేతులుసాచినట్లుగా, నగమ్ముడవగు నీ
కొఱకు నాచిత్తమింత తల్లపాటొందుచున్నదేమి ?
మణికంధరా-వలదు నలకూబరా-వలదు-వలదు-హా
హా-హా.

నేడువనమున కేసురావేల? వచ్చి
యంటిబో రంభగూడి దామత్తరేశ
సుతుడు జనుదరవేల? నేజ్జాడవేల?
జూచి యాద్యులగతికి నోచుకొననేనవేల?

అడుగో భగవానుడగు నారదుడు కృష్ణనామముంబొ
డుచు నిటకే వచ్చుచున్నటులున్నది.

(నారదుడు నుణికంధరునితోగూడ వాడుకొనుచు బ్రవేశము)

మణి—నామనవి యేమొనర్చితిరి.

నార—శుమారా! నీకీయకాలపుణ్యక్షేత్ర యాత్ర నవరుపడే
శించిరి.

మణి—తామంతఃపురము లోనికిబోయినతర్వాత నేనేమియుం
దోచక చతుర్చుధమునొద్ద నిలువబడియుంటిని అచ్చటి
కొనిసిద్ధుడేతెంచినాడు పుణ్యక్షేత్ర సందర్శనమహిమ
నొక్కింత యుపశ్యసించినాడు. తదాదిగా నాచిత్తమం
దులగ్నమైనది. తాముశెలవిచ్చినచో నతిశీఘ్రముగ
బోయి త్వరలోమరల దమపాదసేవకై దిరిగిరాగలను.

నార—నాయనా! నీకిప్పుడేమంత వయసుముదిరినదని యీపు
ణ్యతీర్థ సందర్శనాభిరావ గలిగినది. యతికిసంగముత్య
క్తమైననుగూడ, నేదియో ఋణానుబంధముచే నీతోటి

మేళనము నాకొదవినది. దానిచే నేనెంతయో దృష్టుడ
నై యుంటిని అట్టినన్ను విడచిపోవ నీకుమనసెల్లు నమ్మ
తించుచున్నదో యూహింపరాదు.

మణి—దేశికేంద్రా! నన్నట్టి విశ్వానరహితునిగా దలచితిరా ?

జనకుడు గడుబాల్కమున నప్పగించిన
వినువకనతి నీతిదెంచివారు
భాషింపనేరని బాలమండనకమ
చ్చికజేసి కళలెల్లకెప్పినారు
ప్రాప్తపంచికజ్ఞున లోపంబురాకుండ
దేశదేశంబుల విప్రీనారు
మహనీయులన్నగ మనుజుడులంజూపి
వారిమైతికి పాలుపరచినారు
సాగరమునొనుగాన శాస్త్రస్థాయినిం బ్ర
హ్మి మియంతవానిగా నల్పినార
లిట్టిమి మ్రొడబాసి నేనెచటకేసి
బోవకాళ్లాడునయ్య ? నేబోడునయ్య ?

కాని-నాల్గుమాసములు మాత్రమునాకు శేరివిండు తరు
వాత మీసేవకు బరువెత్తుకొనివత్తును.

నార—ఉడుముండుము! ఈ సమీపములో కలభాషిణిగలదట
ఆబాలికతో నొక రాచకార్యమున్నది

కల—(సమీపించి నారదునకు నమమనగరించి) ఏమిశేలవు ?

నార—(రహస్యముగా) వుతీ! అంతఃపుర కాంతలనన్ని ధిని, నన్ను బాడి, వారిమెప్పుడుమని శ్రీకృష్ణుడు నాకానతి చ్చినాడు. గానమొనర్చి వచ్చితినిగాని వారియుద్దేశము తెట్టివో నీవు రహస్యముగ నెరుగవలసియుండును.

కల—(రహస్యముగ) నేను తమశిష్యురాలనని వారెల్లరెరుగుదురు. కావున నాయెదుట తమనిగూర్చి నయధాగ్ధోద్దేశము వెల్లడింప వారోడుదురు గాన నాకతాము కోరినరూప మొందగల శక్తినిపఁచినవారి సహకారమున నొకతెన్నె సర్వనిషయముముల నెరుగగలదానను.

నార—(తనలో) “బుద్ధిఃకర్మానుసారిణి”-కాని నేనువై చినపథ కమునకు గూడనిది చాలయనుకూలమేగాగలదు. (ప్రకాశముగ) బిడ్డా అట్లేయింపగదను. (చెవిలో నేదియో జెప్పి) యీమంత్రమును బఠించినచో నీవుకోరినరూపము నీకురాగలదు. ఇక నీ ప్రయత్నమునందు ప్రవృత్తవు గమ్ము.

మణి—గురుదేవా! నాప్రయాణమునకు ముహూర్తమానన్న మైనది. (క్రీగంట కలభాషిణిని జూచినిట్టూర్చును.)

కల—(క్రీగంట మణికంఠుని జూచుచుండును)

నార—(చర్చి) ఇన్ని జెప్పిన దిందుకొఱకేనా?

మణి—(ఉలికిపడి) ఏమిటి మహారాజా!

నార—నేనిన్ని జెప్పినదిగూడ సీతయ్యాణవిషయమై వ్యర్థమా
యెనా? పోవక దప్పదా?

మణి—మీయాజ్ఞయెసచో

నార—నరినరి సీత భుజ్జమాజ్ఞంపనంచ నేను నలదంచునా?
అటులనే పోయిరమ్ము.

మణి—(నారదునకు సాష్టాంగ దండప్రణామమునొనర్చి లేచి)
శైలపు (కలభాషిణివంక దీనముగజూచుచు) శైలపు గురు
దేవా శైలపు (అని నిష్క్రమించును.)

నార—పుత్రీ! ఇక నేనుగూడ నేగివచ్చెదగాక, సీత నాకార్య
మందప్రమత్తవుగమ్ము ప్రౌద్ధవోయినది నీకుగూడ నీ
ఏకాంత వననంచారము మంచిదిగాదు పోమ్ము.

(నిష్క్రమించును)

కల—(ఆత్రముతో మణికంధరుడు బోయిన దిక్కుగాంచుచు)
హా—నాయాశలెల్ల నేటితోదీరినవి. యిక నేమున్నది?
శాప్రాణవల్లభుడు—నాపూర్వ మనోహరుడు—సిగ్గుసిగ్గు
ల్పి దుర్మాగ్గులనగు నేను దనకదగిన దాననుగానని

యెంచి విరాగియై పుణ్యతీర్థముల వెంటబోవుచున్నట్లు
లున్నది.

పనియారువన్నియ బంగారమును మీరు

హం దైన మినిమి చేపొంటువాడు

కదిర్వునకమాన మొండజీయగజాలు

సౌందర్యమున విందునల్పువాడు

చిరునవ్వు వెన్నెలబిందెడి మోహన

కరమైన ముద్దు మొగంబువాడు

తేనెసోనలుపారు తీరున మధురంబు

దైమించు వృదులవాక్యములవాడు

మనసుహరియించు చేష్టల దనరువాడు

శామనఃపశ్యమంతునవారతంబు

బంధరప్రాయుడగుచు దాబరుగువాడు

పోవుచున్నాడు నన్వీడి పుడమివెంట||

నేనెథలనేపిట్టు దుఃఖించినను నారోదన మరణ్యారోదనము
గాక మరేమగును ? (కన్నీటితో) విధి విధానమెటులు
న్నదో దప్పింప నెవరితరము ?

(నిష్క్రమించును)

తృ తీ యాం క ము.

రంగము ఆకాశమాగమము.

(విమానమునై రంభానలకూబగులు బ్రవేశింతురు.)

నల—అయ్యయో లకాంగీ! ఈ దుష్ట జలదఖండము నీళ్ళా
యవకార ము నర్పినది ?

అదనుగనిష్టాని యొంటిన్మోస కాంత
మంతకేనెంచి దాకాంతు నేష్టజేసి
నీతిబరునెత్తు కనుబోధ, వృద్ధిగురిసి
బరుగెన్నెను నలనంబు నాయురకళ!

(వస్త్రచూచి) నీమేలి మునుగల్గు దడిసిపోయినది గదా !

రంభ—మనోహరా ! విషధగముల నమీవమున జేరినివారికి
వాటికృత్యము... కీడుగా పరిణమించుట నహజమేగదా!

నల—కాపునమనము తొలగిపోదమా ?

రంభ—ఆ ! భూమికిందిగుడము.

నల—ఇదిగో విమానమున కన్లుగ్లాపించుచున్నాను.

రంభ—(ఆశ్చర్యముతో) ఆహారమునుగాంచి భూమిపై కిర
నేగమునవారి... విహంగ రాజముంబోలి యీవిమాన
మెంతవేగముగా క్రిందికిందిగుచున్నది ?

నల—నుండరీ ! మనము మరలనచ్చోటికే జేరినారము.

రంభ—ఎచ్చోటికి ?

నల—ఇంతకుముందు నారదునితో మనకుసంభాషణము జరిగిన
చోటికి—మబ్బు తెరవదలివచ్చుటచే మనకు నీద్వారకా
నగర మెంతయందముగా గాన్పించుచున్నదో !

రంభ—అటుజూడు మటుజూడుము అది శ్రీకృష్ణదేవుని చంద్ర
శాల గాబోలును.

అమణిపట్టభంగ భవనాంచిత కుడ్యలభాశభశ్యమా ?
అమహితాచ్చహేమ జలయంత్రకతంబుల నైగనిగ్యమా ?
అమృదులాంగశోభిత శకాంక, ముఖాశులచాచకక్యమా ?
ఏమనిచెప్పవచ్చు హృదయేశ్వర మాధవసాధవసంపదలో ॥

నల—(తిరిగిచూచి) అదుగో భగవానుడగు సూర్యుడస్తగిరి
చేరువ కేగుచున్నాడు.

ఎఱగిహియించి చంచువుల నెచ్చటనుండియు గూళ్లజేరగా
ద్వరితముగా గుమల్గులులు దద్దయివ్రూపాములై నభస్థలిక
బరుగిడు పక్షిసంతతులు భాను ! విమానము గాంచిభీతిచే
బారి నెటువచ్చుట నెప్పరిపోవుమమండె విచిత్రపద్ధతిక ॥

(పాటజూచి) మాయురే—యీసజలనిర్జల మేఘశకలము
లకావృద్ధసూర్యుని కిరణములెంతలో నెంత మార్పుగ
లిగించినవి ?

రంభ—(చూచి) ఆహాహ.

నల—ఈ దృశ్యమునిపుడు బ్రహ్మలోకమునో బోల్పవచ్చును
యేలనందువా?

ఉన్నతంబౌచు నెట్లనై యొప్పుచున్న
మబ్బకెంతను నెట్లనౌ మంచిపెఱుగు
కాంతినొప్పాటు లలదంటు గాగిల, భార
చెంత బాగతిగుర్చున్న చెలువునోనె॥

రంభ—(చూచి మిగులనానందమునో నొకమధుర కూజిత మొ
ర్చును.)

నల—(అనంద పరశవశ్చుడై) ఆహ-ఆహ-యేదీ-ప్రియ-యేదీ
మరల నొకసారి.

రంభ—(మరల నొకసారి యాకూజిత మొనర్చును.)

నల—(తనమయ్యడై) అరే-మరల-మరల-నివొకసారి.
(ముగ్ధుడై) చెలీ! యిన్ని దినములుగా మనమిద్వరమును
గలసియుంటిమి గాని యొక్కనాడైన న్నిట్టి మధురభ్రష్టని
వినిపింపనై తివేమి? యేదీ-యేదీ-ఇంతొకసారి.

రంభ—ఇప్పటికి రెండుమారు లొనర్చితినిగదా! చాలదా!

నల—(ఉన్మత్తునిబోలె) వేయిమారు లొనర్చుము-వదవేల

మారు లొనర్చుము—ఆమనోజ్ఞ స్వరసుధకు తనివినొం.
దెడు మూఢుడుగూడ గలడా ? పేయనీ.

రంభ—(మరపింపనెంచి) దానియుత్పత్తి స్థానమెరిగినచో మీరు
మరింత యామోదమొందెదరు.

నల—ఉత్పత్తిస్థానమా ? అదేమియోదెల్పుము.

రంభ—సోనిండు ఇప్పుడుగాదు దానికొక పెద్దగాధగలదు.

నల—(పట్టుదలతో) ఎంతగాధయైనను వినియే తీరవలయు.

రంభ—ఇప్పుడుగాదు మరొకప్పుడు దెల్పుదునులెండు.

నల—ప్రియా ! నాయొద్దగూడ దాపరిక మొనర్చెదవా ?

రంభ—(జాలిగా) దాపరికమా ? మనోహరా ! మీయొద్దదా
చదగిన సంగతి నాకడగలదా ? అట్లులదాచుకొనుటకు
నాకధికారము మాత్రమున్నదా ? కాని-అందుకొంత
భాగము జెప్పుటకుమాత్రమే నాకధికారముగలదు.

నల—(సాలోచనముగ) ఆధ్వని నీకేపుడుజ్ఞప్తి కెందువలనవచ్చి
నది ? యీగాధ యేనాడుజరిగినది ?

రంభ—మీప్రశ్నముల కన్నిటికాకథయే జవాబొసంగగలదు.
వినుడు మున్నొకనాడు చేను సరస్వతీదర్శనాభిలాష,

నత్యలోకమున కేగితిని. ముఖద్వారముదాటి లోనికరు
గుచుండ బ్రతీహరిణి “దేవినాథునితోగూడి యుద్యాన
వనంబుననున్నద” ని వచించినది.

నల—నీవుగూడ వనంబున కేగితివా ?

రంభ—లేదులేదు. త్వరిలో వచ్చునుగదాయని నేనాచంద్రశా
లం బ్రవేశించితిని. అందునాకొక వింతకాన్పించినది.

స్వగ్న మయమైన రవ్య వంశరమునం
నినిచియొక శుకరత్నంబు నేర్చుచు
నేనిపుడుబబ్బి-నట్టి గూనిస్వనంబు
చరమమోహన గతితోడ బల్కెనుండె॥

నేనా కూతమువిని కొన్నిమారులనుకరించి మెలమెల్ల
నాచిలుక యొద్దకుజేరి యాధ్వనీజన్మ వృత్తాంతంబడుగ
సాగితిని.

నల—నేను నిన్నువలె!

రంభ—వినుడు. కొండొక బుజ్జగించినమీద నాశుకము “ఇది
పరమరహస్య వృత్తాంతంబు దీనినెపుడును వెల్లడింపవేని
యెరిగింతు” నని చెప్పనారంభించెను.

నల—అవాగ్దానముచేతనా నాకడ దాచితివి ?

రంభ—కాదు కథనినుడు “ఒకనాడు పుష్కరిణీతీరంబున సరస్వతీ చతుర్ముఖులు సల్లాపములాడుకొనుచుండ నానలు వయొనర్చిన శృంగారచేష్టచే భారతీ వదనంబుననుండి యీవంతమణితమానిగ్భవించినది. దానినిని బ్రహ్మ యిట్లే పదించది కొనగసాగెను. భారతికంత కోపమేతెంచి విముఖయాయెను. దానింగని విధాతయొక యాపూర్వ కథనల్లి చెప్పసాగెను. భారతి యాకథను తన ప్రణయ కోపమునకే సంబంధించిన దానినిగా గ్రహించి యందలి విరుద్ధాంశముల కాక్షేపించెను. మరల వారిద్వరకును వాఃకలహమారంభమై, తన్మధ్యంబున బూర్వశృంగార చేష్టయొనర్చి, మరలనాకూజితము జన్మింపజేసెను. నేనా ప్రాంతమునుండిని గనుక నాకీకథయును కూజితము నెరుకవడినవి” అని యాశుకము నాకెరిగించుచుండెను.

వల—భారతజెప్పిన యావ్యత్యస్తకథ యెద్ది ?

రంభ—అక్కడనే వచ్చినచిక్కు. వినుడు ఇంతలో భారతీదేవి మాయొద్దకేతెంచి రూక్షస్వరమున చిలుకం బెదరింపుచు శతా, తిర్యగ్జంతు చాపల్యంబు నీకెన్ని విద్యలునేర్పినను వదలినదిగాదు. దంపతుల రహస్యభాషలోక వేళవిన్నను నితరులయొద్ద జేరేలుదువా?—ఈ నేరమువకై నీవు

భూమిపయిం బుట్టు” మని యాచిలుకకు శాపమిచ్చెను.

నల—తరువాత.

రంభ—తరువాత నన్నుగాంచి నీవు విన్నయాకథను మర్చిరిగొ
జెప్పినను నీకు నదియేగతియని భరించెను.

నల—కటకటా నీవు నాకావృత్తాంతము జెప్పకుము గాని—నీకీ
సమయమ్మునం దాకూజితము యేల జ్ఞాపకమునకువచ్చె
నోమాత్రము జెబువుము.

రంభ—మనోహరా! సంధ్యారూఢ కిరణరంజిత మేఘశకలంబు
లంగాంచి నీవు భారతీ బ్రహ్మలకుబోల్చగా—నాకీవృత్తాం
తము తటాలున మనమునందు స్ఫురించి, యాపూర్వా
భ్యస్తమగు మణితము, జ్ఞప్తివిచ్చినంతటనే నాకంత
మునుండి బయలుపెడలినది.

నల—అదియా సరిశరితెలసినది.

(పృవేశము ఆకాశమార్గమున నొకనిర్జడడు.)

నిర్జ—(నలకూబరునికి సమస్కరించి) భుద్రుదారకా! తైలోక్య
వతి, మహేంద్రుడు రంభ సతికీఘ్రముగా బిలుచుకొని
రమ్మని సన్నయినాడు.

నల—అటులనా? అయిన పోదమువద నేనుగూడ వచ్చుచు
న్నాను.

(నిష్క్రమింతురు.)

రంగము అరణ్యవృక్షము.

(ఏకాకిని రంభ పృవేకించును.)

రంభ—(విచారముతో) నాజీవితమింత హేయమైనదిగదా !
యథాధిప సుతునితో నక్షయసౌఖ్యవారాసి నోలలాడు
నన్ను బిలచి దేందుగ్రీడి యడవిలో నెవ్వడో గవముసర్పు
చున్నాడు గాన వానికి దవోభంగము గావించబామ్మని
యానతిచ్చినాడు. నేనా సుఖమునకెల్ల, జలాంజలియొ
సంగి, యిచ్చటికి రావలసివచ్చినది అనాప్రియుడు అనల
కూబరుడుగూడ నీ యరణ్యసమీపమున కేలేంది విడు
వలేక విడువలేక నన్విడచుచు “ప్రియా శీఘ్రముగ నేలేం
చు”మని గద్గదకంఠుడై పలికినాడు.

అక్కట ! బేసిమ మెల్లదనయందెనయించి, దపించుచున్న యా
మక్కువగాని శేమతిచి మధ్యమవేరొకనింగడించి-తే
రొక్కని పైగలందనిపియొక్కని పజ్జకుజేరుచుండు నీ!
యొక్కడిద్రేమ యెడవల, పెక్కడినీమము వారవారికి॥

వేశ్యా మర్యాదంగూర్చి యావలచింతించెదను గాక!
ముందు నాకేళునిపని గావలయుగదా ! అతండుజెప్పిన
గుర్తులంబట్టిచూడ నాతాపసియున్న వనమిదిగానేదోచు
చున్నది. ఈ యుక్తిగ్రహింపని యేవయసువాడో యెట్టి
వాడోగదా !!

బడుగులైనను చర్మాస్థివంజరంబు
లైన గడ్డాలపోతులునైన నోటి
కంపువారైన నెఱైనగవయవలయు.
బూరువుల దప్పఁజెందునువారసతి॥

(కొంత దూరమునడచి) ఈతడెక్కను గానబడదేమి ?
(పాటజూచి) దూరమున నాసెలయేటిదగిని శిలాఫలకం
బుపై నాసీనుండై యున్న మనోహరాకాడు డెవ్వరై
యుండును. (అలోచింపుచు) వానినెక్కడనో గాంచిన
టులున్నదే? తెలిసినది నారదశిష్యుడైన మణికంధరుడు.
అతడెక్కడ నేమొనర్చుచున్నాడు? కన్నులుమూ
సుకొని జపముచేసికొను చున్నటులున్నాడు (యోచించి)
నన్నింద్రుడంపినది వీని కొఱకై గాదుగదా! అటులైన
ధన్యనేయగుదును. నాచి త్తమిదివరకే యొకటి రెండుమా
రులు వీనిపై బారినది గాని నలకూబర పరివృతనగుటచే
స్వతంత్రింప లేకపోయితిని. ఇప్పుడు స్వామికార్యమును
స్వకార్యమును గూడ సిద్ధించినది. యీనమీపమున
వేరొకతపసి యెవ్వడును లేకుగదా! (నాల్గుగుదిక్కుల
కలయజూచి మణికంధరుని యొద్దకేగును) ఈతడినమాధి
నుండి లేచుట యెవ్వడో? అయినను నేనొక యుక్తిన
ల్పెదను. (నన్నగరాగముతో బాడుచు నమీపశాఖను
వంచి పూలుగోయుట నభినయించును.)

మణి—(చల్లగా కన్నులదెరచిచూచి) ఎవ్వరీకాంత?

రంభ—(చూచి నమిసింది) గాయకోత్తములకు నమస్కారము.

మణి—ఓహో రంభయా? ఇచటి కేలవచ్చితివి?

రంభ—నాకిచ్చ వాడమినది గనుక

మణి—చైత్రరథాది, దివ్యోద్యానములవిడచి నీయిచ్చయీకా అడవిపై వచ్చినదేల?

రంభ—(చిరునగవుతో) అదియు నాయిచ్చయే.

మణి—నీయిచ్చకు నభ్యంతర మొదవించను—గాని

రంభ—కాని, యేమి? ఒకరభ్యంతర మొదవించిన నాగుటకు నేనేమి మగనాలనా?

మణి—ఈడాబులకేమి నలకూబరుని మాటను ఇనుమంతులైన నతిక్రమింప గలవా?

రంభ—(పెదవులం జప్పరించి) ఆభయము నాకిష్టాత్రము గూడలేదు. కులకాంతలకు గదా యానియమములు.

గళముననాకుదాని దనెగట్టెనొకోదల పోసిచూడ, నాయలకపురాధి నాధసుగుడైనను సంగరముల్లు హతపంబులు యజనంబు లెన్నిదినముల్లులు పంబడుచుండు పన్నిలో జాలు భయమేలనాకు? దనసొత్తునొకోకలకాలమున్నభా॥

మ:—కావచ్చును గాక కామినీ! యీవృథావాదములే
ర్యమున కం గాయము గల్గుచున్నది. నీవేదేని పనియం
డవచ్చినచో నరిగింపుము. లేదేని—

రంభ—లేదేని ?—

మణి—నన్ను దవమొనర్పనిమ్ము.

రంభ—నీతపమునకు నేనేవిధముగ్గనైన విఘ్నకారిని తినా ?

మ:—(తనలో) దీనిం గాంచినదిమొదలు నేనుతాపనజన పరు
ద్ధమగు నొకానొక దురూహ్యభావమునకు బాల్పడినాను
ఇకముదర నీయగూడదు (ప్ర:కాశముగా) నీయునికియే
నాతపస్సునకు భంగకారి.

రంభ—(తలనూపుచు) అటులనా ?

మణి—అవును యతిసంగముచే జెడునుగదా !

రంభ—అయిచో నేనేతిగించిన క్షార్మముందెల్పెదను వినుము.

నీయతిలోకమోహన మనింద్యమరూపము గాననాశురికొ
కాయజతంలేని పాండిత్యముగాంచి యనేకదివాలనుండి శే
నాయల వేగముపాశ నశనైకడు నూర్చుచునుంటినేటితో
కాయజరూప క్షార్మము వికాశికనైనచన వచ్చిచేరితికొ॥

రిక్షణమునేయదలచిన “రమ్మ” నుమ, యు
పేక్షనేయంగలచిన “నెడలు” నునుము
శిక్షనేయంగలచిన శీఘ్రమే కృ
పాణధారకు బలియిమ్ము (ప్రాణనాథ॥

మణి—కామినీ నాతోడ పరియాచకమా ? నేనా నలకూబరుని
కెందుబోలగలను?

రంభ—నలకూబరుడే యధికుడుగానిమ్ము. నాకు నీపై గల్గినమ
క్కువనుదీర్తువా ? లేదా ? నాకదిదెల్పుడు.

మణి—(తనలో) వ్యవహారము చాలవరకు ముదిరినది, యేమిసే
తును? నాచి త్తముగూడ నామత్తకాళిని పొత్తునకే తత్త
రపడుచున్నది. మరినానిట్టి నీటగొప్పదనా ? గాక నేనే
మిజేతును ? “బలచానింద్రియగ్రామోవిద్యాంస మపి
ర్వతి” యనిగదా సూక్తిఅయినను మరొక్కమారు
జెప్పిచూచెదను.

మోక్షమునుగోరి కాననభూమిజేరి
పరమపైష్టికవృత్తి తపంబునలుపు
చున్న నాబుద్ధిచెడజేసి నన్నునీచ
తర మధోలోకముంజేర్చ ధగ్ధమగునె ?

రంభ—(తనలో) పైకిలింకముగ మాటలాడుచుండునేగానిమన
సు, ద్రోహిభూతమైనట్టిలాచూపులేదెల్పుచున్నవి వల
చినవానిం గురుతించుట కాంతల కుగ్గుబాలతోబోసిన
విద్యగదా ! అందును వారకాంతలసంగతి యికజెప్పనేల
(ప్రకాశముగా) ప్రత్యక్ష మదనసుందరా !

“మోక్ష మోక్షాత్” మనచును ముక్కుబట్టి
కాడపులందు గూర్చున్న గల్లునెట్లు
మోక్షమన నేమిగానెంతు బుద్ధియందు
పారసాతుల పీఠివిమోక్షమై గాదె॥

(నమీపించి చేయిబట్టుకొని రెండవచేయి భుజమునను
చును.)

మణి—(స్వర్ణసుఖ మభినయించుచు) రసీ.

నవసంఖ్యాకమశా నిగ్గుల్గులనైవంలేవు భేదార్థయా
నవిమానంబది గల్లబోదు మరివిన్నాణంబునై యొప్పుచు
న్న, నసంబాధితున్న-యిట్టిమలభున్న న్నిప్పుడోకామిని
గవయంగోరితి నేమిలాభమొ మరుత్కంఠామణిలనవ్యగః॥

రంభ—(వకవకనవ్వి) అదియూ నీకుగల సంగోచము ఆచాటున
కురమ్ము వాటినెల్ల నేను జూపించెదను.

(లాగుకొని పోవును.)

రంగము పొదరిల్లు.

(క్రీడావరాయణులు, రంభా, మణికంధమణి బ్రవేశము.)

మణి—మనోహరీ యోదీ.

రంభ—ఇదియెన్నవది—అతినిర్జిహ్వలెనుగదా !

మణి—అది నాలిప్పగదా. మణిదర్పణములవలె మిలమిలమె

అయ్యచు మాటిమాటికి వింతవింత కాంతులీనుచున్న
నీనును జెక్కిఁగలనడుగుము.

సరగునబోనిమేలిమి ససంతపరాగముదాల్చి స్నిగ్ధత
మెఱయుచు పాలుగారు విసిమిల్ మృదువైన కపోలయుగ్మ మా
చెఱకు రసంబుకన్న గదుబిక్కినినూఁగురి జమ్ముచుండగా
మఱిమఱి ముద్దులాడుటలు చూచుకదోషము గారునుందరీ॥

రంభ—(మరపింపనెంచి) మనోహరా మీరాసెలయేటిదరిని
నిన్నటిరోజున సశోకవృక్షమున కల్లుబెట్టిన, నవమాల
తీలత నేటికెట్లున్నదో చూడ మఱచితిమిగదా ?

మణి—లేదు ఇట్లేయున్నది.

రంభ—ఎట్లు ?

మణి—నన్నాశ్రయించిన నీవలె.

రంభ—నవ్వులుగాదు ప్రియా.

మణి.—కాదు మనోహరీ.

తగినయాశ్రయంబు భరణిపైలభియింప
గమ్యశోభతోడ గాఢిలుచుందొ-
ఘనతరాశ్రయంబుననె శోభగాంతుడు
బంధులు కామినులును పుష్పలతల॥

రంభ—అందులకు గాదనిన వారెవరు.

మణి—మరచితిని—(శ్రీ)యనీ యేదీముద్దు మరపింపనెంచి నూట
లంబెట్టుచుంటివా? (అని బలవంతముగా పట్టుకొని
ముద్దుబెట్టుకొనబోవును.)

రంభ—(బిగ్గరగా) విడు! నలకూబరా! విడు!

మణి—(చివాలున విడిచిలేచి) పొమ్మ విశ్వాసురాలా! (తనలో)
నేనెంత బ్రేమరాజ్య పట్టాభిషిక్తనొనర్చినను దీనికి నల
కూబరుని పైననేగాని నాపై బూర్ణమగు బ్రేమలేనట్లు
న్నది. లేనిచో నన్ను బిలువబోయిగూడ వానిపేరేల
రావలయును? నేనిదేమాటునకేగి మరిల నలకూబరుని
రూపమున బ్రత్యక్షమయ్యెదను. కాంత మనసారకోరని
పురుషుడౌపెను నిర్బంధించిగాంచు సుఖములెక్కలోనిది
గాదుగద (నిష్క్రమించును.)

రంభ—(చిన్నబోయి) ఏమిది పొరపాటున నానోట నానలకూ
బరుని నామమువెడలగనే మణికంధరు డలిగిపోయి నాడు
నాకువానిపై నభిలాష దీరనేలేదు. (లేచి) వెనకకాక!
(పరిక్రమించును.)

మాయా, నల—(ప్రవేశించి) పోయనీ! ఏమిటాకాంతము
గనున్నదావపు?

రంభ—నానచ్చినవని యైనది, (ఉల్కిపడి) యికబోడమురండు

మాయా, నల—ఈ ప్రదేశమత్యంత రమణీయముగానున్నది.

కావున కొంతకాలమిచ్చటనే క్రిడింతము.

(తెరవాలును.)

చతుర్థాంకము.

రంగము ఉద్వానవనము.

(కలభాషిణి, సరోజిని, బ్రవేశింపుచున్నారు)

సరో—అక్కా! కలభాషిణి! ఊరడిల్లు మూరడిల్లుము! గడ

చినదానికై వగచిన యీవఱ్ఱాత్తమైన లాభమేమి?

కుండుచుమనస్సు చెడగొట్టుకొనుట యేల!

బాప్రముండిన శుభములబడయరాదె?

గడచిపోయినదానికై కట్ట! యెడ్డ

దగునె? గరిజలనేతు బంధనముగాదె?

కల—(దుఃఖిగాద్గదిక స్వరంబుతో) చెలీ సరోజినీ—

సరో—కొంచెముఱుటవడి చెప్పుమమ్మా!

కల—నాహృదయాంతర్గతవేదన నీవెల్లరుంగగలవు? మణికంఠ

రునిమాట తలంపునకు వచ్చినతోడనే నాగుండియ

వీలిపోవుచున్నది.

ఏనుగూడ సశ్యాస్మిన్ యేగుదాన
దేశదేశంబు లెల్లను దిరుగుదాన
చెడకి పాదంబులంబడి నేడుదాన
నొప్పుకొనకున్న మరణంబు నొందుదాన॥

నాచేసిన మహాదురితము హిమాలయ పర్వతమునకన్న
మిన్నయై యీవశ్యాత్తాపాగ్ని మాత్రమునదహింపబడక
యున్నది. నాకిక వేరుమార్గములేదు సెలవు.

సరో—(అడ్డమువచ్చి పట్టుకొని) అక్కా నీకుబొత్తిగా మతిపో
యినట్లున్నది. ఇక మీపెద్దలకెరింగించెదను నావలన
గాదు.

(తెరలో) నారాయణ—నారాయణ.

కల, సరో—(ఉల్కిపడి జూతురు.)

(అంతట మణిస్తంభుడను నొకసిద్ధుడు బ్రవేశించును.)

సిద్ధు—నారాయణ!—నారాయణ!

ఇట్టి—(నమస్కరింతురు.)

సిద్ధు—అభీష్టసిద్ధి త్వరలోనగునాక!

కల—మహాత్మా యీవేదికపై గూర్చుండుడు.

సిద్ధు—(కూర్చుండి) కలభాషిణి! ఎప్పుడుగాని తొందరపడు
స్వభావము నీది. అంతటి దుడుకుదనముగూడదు సరో
జినీ! నీచెలికత్తెనింత బేలంగానితువేమి?

కల—మహాత్మా తామెవ్వరు? మాపేరులు మీకెట్లరుకపడి
నవి?

సిద్ధ—నేనొక సిద్ధుడను. నాకడ దూరదృష్టి దూరశ్రవణము
లను రెండు శక్తులుగలవు. వాటిచే ప్రపంచములోని
సమస్తముం గాంచగలను. లోకములో నెచట నెవ్వరే
మాట లాడుకొనుచున్నను వినగలను.

సరో—(ఆశ్చర్యముతో) మహాత్ముల కసాధ్యమేమున్నది?

కల—(ఆశతో) నాప్రియు వృత్తాంతం బీతనివలన నెరిగెదగాక
(ప్రకాశముగ) మహానుభావా.

పూర్వజన్మసుకృత భుక్తిన్మునంగాక
వనుధమమ్మబోటి పాపులకును
గలుగుసే? తపమ్మ గావించినంగాని
భవ్యమైన మీదు పాదసేవ॥

అట్టి మీసేవాభాగ్యము నాకిప్పు డప్రయత్నముగా,
నయోచితముగా, లభించినది. నాజన్మ ధన్యమైనది.

సిద్ధ—నీవేదియోనడుగ దలచినట్టులున్నావు

కల—నాస్థితి నించుక తెలియజేయుడు.

సిద్ధ—ఓహో మమ్ము బరీక్షించెదవో? కాసిమ్ము. మొట్ట
మొదట నీవొక మనోహరాకారం బ్రేమించితి. కొన్ని

దినమ్ములకు వేరొకనిపై నీచిత్రమును చూల్చితివి ?
కడకందుల కిందులకుంజెడిన రేవడికై తివి మొదటవాడు
నీయీచేష్టకలిగి విరాగియొచ్చనియెను. రెండవవాడు నీకు
దుర్లభుడు—భీకరతరంగిణి గభీరమధ్యంబున నొకాద్యయ
మునందు పాదద్యయముంచి బ్రయాణమొనర్పదొర
కొన్న మనుజునిబోలి నీవధఃపతనమొంది దురపిల్లుచున్న
దానవు.

కల—(దీర్ఘముగ నిట్టూర్పుచున్నను.)

సిద్ధ—సుకుమారీ ! సత్యమా ?

కల—సత్యము సత్యముదేవా ! ముమ్మాటికిని సత్యము.

సిద్ధ—ఇక నేమడిగెదవు ?

కల—(విచారించి సరోజినిదిక్కు) సఖీ యీమహానుభావునికి
ఫలక్షీరాదులం గొనితెమ్ము.

సరో—(తనలో) మాచెలికిది యున్నాదావస్థయే కడకెట్లు పరి
ణమించునో దురూహ్యముగనున్నది. (వ్రకాశముగ)
అక్రాయదిగోబోవుచున్నాను త్వరలోవచ్చెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నది.)

కల—స్వామీ దేశాంతరగతుడగు నాప్రియు డెందున్నవాడో
తమ దూరదృష్టిచేగాంచి యిండుక యెరిగివుడు.

శేష

కే. ఇ. భా. పి. గి.

సిద్ధు—(శోభితమునీవు నిజాచిత్రాశ్వుడై యుండి) తస్మిన్!

పితృవలహుర వరించి వాపటంచు
తెలిపినవ్యాపియై భూవిదిరి తిరిగి
చివర శోకగావనంబువడిరి ఇపుడు
దశమోపశాంతిమన్నాదు గదా! (ప్రియుండు)

కల—(దుఃఖశోభితముతో) హానోస్మి హానోస్మి

అశ్రువులు వాళిగ గండుపట్టివాడు
నరకు నుకుమారమూర్తినిర్భాగ్యురాలి
కైమహాకాకులనీమ నక్కటకట
తపమౌవర్చసనట్లు శేవిధావ, మనుష్యు

తండ్రీ! నన్నా యరణ్యమునకుంగొనిపోవు శక్తి నీకడ
లేదా? ఉన్నచో దయయుంచి నన్నాతని పాదములంబు
డవై వుడు.

సిద్ధు—నుకుమారీ! శిరీషకుమమ చేశల్లపగు నీవేడ? భూతమ్మ
గాకులమగు భీకరాభ్యామేడ!

కల—(నిగులుతో) స్వామీ! “ప్రేమగలకాననంబు దేవేంద్ర
పురము. ప్రేమలేనిస్వర్గంబు వెయ్యరుడుడని” అనిగదా
మూర్తి.

సిద్ధు—అయితోకావ్యాపాన భేదము నీవనుభవించగలవా?

కల—నాప్రియనితోటి వరకమైనను నాకుయోగ్యమే,

సిద్ధు—నాతనీమనస్సుర్తిగా బల్కెడుమాటలేనా. ఇది! తపస్సు
నీవాతనిం జూడనెంచువా?

కల—స్వామీ! నన్నీయగ్నిజగిష్ఠ యేలయొనర్తురు? నాప్రియుని
చెంతకేగుటలో మరణమైన సుఖముగా నాహృదయంతును
నామనఃపూర్వకమైన మాటలివి.

సిద్ధు—తథాస్తు! కామినీ అటులై ననిక, నాకాశమున శక్తిచే
ముహూర్తమాత్రమున నిన్నాతని చెంతకు జేర్చెదను.
కన్నుల మూసికొనుము.

కల—(కన్నుల మూసుకొని) స్వామీ! ఆలసించిన మాచెలి
దాగలదు. త్వరగా సమగ్రహించుడు.

సిద్ధు—తథాస్తు (కలభాషిణిగోగూడ నాకాశమునకెగిరి.
నిచ్చమించును)

రంగము లంకామధ్యమున నొక శక్త్యాలయము.

(భిన్నమై మోచింపుచు గూర్చున్న కలభాషిణి బ్రవేశించును.)

కల—నాప్రియుని చెంతకు గొనిపోదునన్న సిద్ధుడు! అడేలకో
నన్నీ కాంతారమధ్యస్థమగు జేవ్యాలయంబునకు దీసికొ
నివచ్చినాడు. నేనీవిషయమై బ్రతిష్ఠింప “నీజీవితశ్వా
భీష్ట ప్రదాయనిగానీ మేకుముందుగా నమస్కరించి
పోవుట మంచిదని యిటుకుదోడ్కొని వచ్చితి” ననిబ

ల్కుచ్చున్నాడు. కాని వీనితీరు యిటకువచ్చినదిమొదలు
చాల మూడిపోయియున్నది. ఈతడేలనో మొదటివలె
బ్రహ్మాంతుడుగా గానబడక గంభీరాలోచనా నిమగ్నుడై
యున్నాడు. నాయవిమృశ్యకారిత్యము ప్రాణాంతకము
గాదుగదా ! ఈతడీయరణ్యమధ్యమున నన్నేమిజేసినను
నాకుదిక్కెవ్వరు ? యుక్తాయుక్త వివేకజ్ఞున శూన్యులు
గదా మోహంధులు. నాకిప్పుడు కర్తవ్యమేమి ? స్నాన
ముల కేగిన యాతడువచ్చులోపల నీప్రదేశమునందేమేమి
విశేషములుగలవో యారయుచునుగాక (దేవింగాంచి
లేచి నమస్కరిండు) తల్లీ

అవదనై దిక్కులేక యేకాంధముగను
ఘోరకావననీమకే జేరవచ్చి
తని సమస్తాపదలదోచి పడుదరింప
జేయుమా, పండనకతమ్ము నేరుమాత॥

నాకీయరణ్యమున నీవు వినాదిక్కెవ్వరులేరు కొంతదూకు
మునడచి ఈయాలయమెల్ల జుట్టివచ్చెదగాక (అటుల
జేయుచు) ఈప్రాకారకుడ్యముపై నొకశిలాఫలకంబునం
దేదియో లిఖింపబడియున్నది. (చూచి) అక్షరముల
పోల్కి దెలియకుండదానిపై నెవ్వరిచేతనో మృత్తికబూ
యబడియున్నది. (ఒకపుడక చేగీరి యామట్టి నెల్ల పైటచె

అగుచే తుడిచి) అప్పుడొకించుక గాన్పించుచున్నది.
చదివెదను.

“సర్వకామదయనస్థగతి వాసినిగాంచి
యొన్నట్టి యీదేవి స్నిధిగల
గండగస్తైరయును ఖడ్గంబు శూలంబు
సర్వంతమహిమచే నలరుచుండు
గండగస్తైరమున కంఠమర్పించిన
నరునికి మునలేతనంబురాదు
ఖడ్గముచే పిననన్నుల స్వైరతుల
నోడనే యొప్పుతు మూర్ఖుప్తి

చవిని శూలమ్ముతోపిన చెందుమార
మందు విసగలశక్తి-గుణాడ్యనధిక
రూపనవివాహిత నొకకై నేపునిర
దునిమిదేవికి బలియొసంగిన నరునకు
సర్వ భూపాలకత్వంబు సంభవించు”

(చదివి అదివివరి) అవురా యీ సీచుడిండులకా నన్ను
నాప్రియుని యొద్దజేర్తునని యాశఁజెట్టిగొనియిచటికి వచ్చి
నది? అక్కటా కడకీగోముఖవ్యాఘ్రము నన్నుక బలింప
చున్నదా? దైవమా! ఏలనాపై నీకింతకోపము? (దేవి
యెదుటకేతెంచి) జగజ్జననీ నారక్తముచే నీపిపానదీర్చు
కొననుంటివా? సర్వమానవ సంక్షణమొనర్చు నీకునే
నొక్కరితను బరువైతివా? వాడువాకమునుపే తప్పించు

కొని బరునెత్తుదమనుకొన్నను యీ కాటడవిలో నేనెచటికేగగలను. ఎచటికేగినను దూరిశృష్టియు, దూరశ్రవణమును వియద్గమనమును గలవాని బానిసాడితప్పించుకొని పోవుటెట్లు (తరిగించూచి) అడుగో యానీచుడే తెంచుచున్నాడు. కాగలది కాకమానదు (పాటజూచి) యీమారుఖడ్గహస్తాడై యహంకరునిపలె నెంతభీకరాకృతితో వచ్చుచున్నాడాన్యశంకుడు-దైవమా ! చచ్చితిని-చచ్చితిని.

(క్రిందబడి మూర్ఛిల్లును.)

సిద్ధు—(ప్ర)వేశించి) ఏలయీబాలిక మూర్ఛిల్లినది. విరహభారమునగానోవు నాకృత్యములీపెలేచు సరికేముగించి సిద్ధమయ్యెదను. నాచిత్తమీపెం గాంచినది మొదలు కునుమశరశరాయత్తమై యుత్తలపడుచున్నది దీనిని దేవికిబలియిత్తునా ? లేదేని దీనింబత్నిగా గ్రహించి వేరొకబాలికనుదెచ్చి బలియిత్తునా ? (తలయాపి) యీమాలతీలతాంతము కరవాలధార కెకజేయదగినదిగాదు. కాని దీనినిప్రపత్తును కొనుటకైన బెదరించి తీరనలయును. లేనిచో దేవకుమార దత్తచిత్తయగు నీమత్తకాశిని అంత తమాత్రమున నాబోటి విరూపులకలోబడునా ? (పూజయిసర్పి కత్తిచేటూని బ్ర)వేశించి లేపుచు) బాలికా !

లెమ్ము ! లెమ్ము ! లేచి నీయిష్టవేదమును స్మరించుకొనుము ! నీజన్మము పునీతముగాబోవుచున్నది.

కల --- (లేచి కూరుచుండి) ఇదియేమి ? నీవున్నప్పుడేమొసరబోవుచుంటివి ? యాఖిడమేల ?

సిద్ధు—(నవ్వుచు) నీవీదేవతామూర్తికి బలిగాబోవుచున్నావు. యాఖిభాగ్య మందరికిని లభింపదు.

కల—(అదరిపడి భీతితో) నీచుడా కప్పకూతల పాముచందమున తాపనవేషముదాల్చి యేతెంచి నాప్రియునికడ తేక్కునని ననునవిమ్రించికొనివచ్చి యిట్టిస్పృశంస కృత్యమొనర్తువా ? పాపీ యికనీకు గతులుగలవా ?

సిద్ధు—నాగతుల కేమిగాని నీగతిని యోచించుకొనుము.

పుడవిగల్పింప కారణభూతురాలు
హరిహరబ్రహ్మలనుగన్న యధిపురాలు
అట్టి యీదేవదేవికి నెట్టయెదుట
నరుకబడుభాగ్య మెంతటి నాతికబ్బు ?

ఇక మాటలాడకుము నీచిత్తమున దేవినిభావించుము.

కల—(న్యూఖికోధములతో) ఓరీ ! మనుష్యరూప పితౄచమూ వేసినది తాపనవేషమా ? నల్పునది రక్షణకృత్యమా ? నీసార్వభౌమత్వము దగ్ధముగాను-నన్ను అనాధను అగతి కను-అబలను-బలియొసంగి జెప్పించుకొనిన సార్వభౌ

మత్స్వముచే నీవేమి బాగుపడనెంతివి ? నీపిశాచపరిపాలనచే నేదేశప్రజలరక్తపానము జేయనొందితిని ?—బాలిశా ! నీకోకవేళ యామహాత్మా-ర్థముచే ప్రభుత్వము దొరికినను దానిని స్థిరముగా నొక ముహూర్తకాలమైన నిల్పుకొలబాలుదువా ? తుచ్చుడా ! హీనుడా !! ఎళువా!!!

సిద్ధు—(నాలుక కొఱికికొని తనలో) ఈపెయాప్రకటనం జరిగి యేయుండును. లేనిచో నీవిషయములెల్ల నీబాలిక క్షేణుడెలియును. (చప్పరిచి) తెలిసినవేమి? ముహూర్తమా త్రములో నీపెనాకుభాగ్యమో బలిపశుహాకాగలదు. యికయెన్నిదెలసి యేమిసేయగలదు? నామదింగల కోర్కెనిక దాచకనిప్పుడే వెల్లడించివైచెదను. దానికా మోదంపకున్నచో ముక్కలక్రింద జెక్కివైచెదను.—(ప్రకాశముగ) కలభాషిణీ-పిల్లిశాపములకు ఉట్లుదెగుననుట కలలోనివార్త. ఉడుకుబోతుడనంబున నీవెన్నిదిట్టినను నాకొనగొరైన కసుగందదు. కాని నీకుప్రణములపై యాశగలిగియున్నయెడల యీనాభీకరఖడ్గ ముఖంబునుండి బ్రతికివైట బడదలచుకొనినయెడల నాయుష్షముచొప్పున నడచుకొనుము. నీకోకచక్రనియుపాయముపదేశింతును. లేనిచో దేవికాహుతియగుటకు సిద్ధపడియుండుము.

కల—(పలుకకుండ యూరకుండును.)

సిద్ధ—(గంభీరముగా) ఏమి మాటాడవు? నామాటచొప్పున నడుచుకొనెదవా? నరుకమనెదవా?

కల—(ఊరకుండును.)

సిద్ధ—(నవ్వుచు) మూగనోము పట్టిలివా—యేమి?

కల—(మాఘము వేరొకవైపునకు ద్రిప్పి) ఏమిటో చెప్పరాదా?

సిద్ధ—(నవ్వుచునే) ఆ! అటులదా! లోనికి రమ్మ నీవాళిలా శాసనంగాంచి యూహించినదెల్ల సత్యమే. నేనీచేవీయ నుగ! హముచే దూరదర్శన-దూరశ్రవణ-వియద్గమనాది మహిమలనెన్నిటిలో బొందియున్నాడను. ఇక నొకచ క్కని అక్కలాడిని పెండిలిగాని దానిందెచ్చియిట బలి నిచ్చినచో నాకు సార్వభౌమత్వము సంపాద్యముగాగ లదు అందులకయియే నిన్నుండెచ్చితినిగాని నిన్నుజూచి నదాదిగ కుసుమ సుకుమారివగు నీన్నెట్లు భీకరకరవాల ముపాలొనర్చి చంపుదునాయని నామనస్సు తహతహ లాడిపోవుచున్నది. నిన్నుజంప చేతులురాకయున్నవి. కావున నీవు నామాటవిని నిన్నుబత్నిగా గ్రహింతువేని నిన్నువిడచి నేను వేరొకనానిందెచ్చి యీదేవికర్పించె గను. దివ్యసౌందర్య దేహముతోగూడ నేను సార్వభౌ ముడనయ్యెదను. నీవు సామాన్యవయ్యెదవు—ఏకచ్ఛ

తాముగా నీలోకమును నీకనుసన్నల మెలగుచు పాలిం
(అర్థోక్తిలో)

కల—(దేవికి సమస్కరించుచు గొంతెత్తి) తల్లీ ! దుష్టజననా
శనీ !!

పరమనీచుండు పీడు నీబోతువును
పాపబుద్ధిని గామింప బాలువడియె
సిగ్గులేకుండ నోరార కెప్పెనిదిగా
భస్మమొనరింపుమమ్మ ! యీపాపినిపుడె!

సిద్ధ—(పరిహాసముగా) తాటాకుల చప్పుళ్లకు కుండేల్లిబెనరవు
యేల యీవృధాకాలహరణము ? ఆలోచించి త్వరగా
నాకేడియో యొక జవాచిమ్ము.

కల—(తనలో) ఈ కామాంధునివలన నాకు ప్రాణభయమిక
లేదనునంగతి స్పష్టమైనది. యిక వీనినొకింత తడవాడించి
యేతురుపాటున విడివడు తెలు వాఱయుదును.

సిద్ధ—(ఆవేగముతో) బెల్లముగొట్టినరాతివలె నటుల పలుక
కుందువేమి నాకు బ్రతు త్తరమొనగుదువా ? చంపనా ?

కల—(ముఖమావలి దిప్పి) నన్ను దేనికని నిర్దేశించిగానితె
చ్చితినో యాషనిగానిమ్ము. నేను దేవికిబలియగుటకే
నిశ్చయించుకొంటిని.

సిద్ధ—నీవుదేవి బలియునంగ బనికెరావు యేలనందుచా ?

ఈజగత్కాల కర్పింపనెంచినట్టి
వసువు పరిశుద్ధహృదయ గావలయునుమ్ము
బిక్కనివరియించి మరియూ పెరొకనిగాంచి
వలచివిలపించు స్వైరిణి బనికొరారు॥

కావున దేవికర్పమవుగాక మరణించి ఇహపరములకు
రెండికిఁ జెడుట తెలివిగల కాగ్యముగాదని. నా మాటవిని
నన్ను జేపట్టి మహారా విభవంబు జూరొనుము.

కల—(యేడ్చుచు) నేను జీవించియుండజాలను. నాకుమరణమే
వాఁ యందు దేవికొఁగకగాకున్న నూ కన్నె నను నన్ను
వధించి పుణ్యముగల్గి యొనుము.

సిద్ధ—ఏలమఁగి ఏ నెంచెదవు ?

కల—(యేడ్చుచు) నాకీభూమిపై జీవించియుండుటయే దుష్ట
రముగనున్నది. నీకు నమస్కరింతును నన్ను శీఘ్రముగ
నరికవేయుము. నీచేతగానిచో ఆకల్తినొకసారి...

సిద్ధ—(లిగ్గరగా నవుచు) నీచేతి కిమ్మనియెదవా ? నెట్టి
బాలికా మరణించి యేమిమూటగల్గుతొన జూడెనువు
'జీవన్మద్రాణి పశ్యతి' బ్రతికినుఖమెల్ల బడయదగిన
గాని ఇదిగో ఇక నిన్ను జావనీయను కుభక్తమును దూము
గాబారనై చుచున్నాను. (కల్పినిదూరముగా విసర్జింపచి)
తస్మి ! ఆహాయేమి నీయద్భుతము ? యీభగవత్ఖండిము

నందలి యేబదియారు దేశముల చూడ్గాభిషిక్తుల భార్య
లెల్ల (ఒక్కొక్కయడుగు ము. దుకువేయుచు కామవి
కార మభినయించుచు పిచ్చివానివలె) రాజాధిరాజుల
పట్టమహిషులెల్ల నీకూడిగముల నల్పుచుండ—దాసీ
జనప్రియలై నీకనునన్న మెలంగుచు నీకు సేవలొనర్చు
చుండ, ఆహా !—ఆహా ! రాజరాజేశ్వరీమూర్తి. నై

కల—(తనలో) మదనభూతము వీనికిపూర్తిగా నావేశించినది.
హాదైవమా ! కడకునన్నెంత నీచస్థితికి పాల్పడజేసి
తివి, ఈహీనునిచే నేనిట్టిమాటల వడవలసివచ్చెనే ?

సిద్ధ—(నమింపించుచునే విస్మృతితో) ఈసమాఖ్య—
యీభరతఖండ సమస్తాధినేత యీ సర్వసర్వసహా
చక్రీవర్తి నీకు దాసానుదానుడై పాదదానుడై సపర్య
లనల్పుచు పడిగావులు పడియుండ.

కల—(ఒక్కొక్కయడుగు దాను వెనుకకునైచుచు దనలో)
దైవమా !

“మొదటనేకోతి, యపైనిబుద్ధజెడియె,
కొల్లగా కల్లుద్రావె, తేల్చుటై, నిప్పు
ద్రోక్కి, దయ్యము బట్టె” నన్ చక్కగాగ
నున్నది హనపపితాచ మున్నతీరు॥

ఏని నేమిజేసిన నాకు ముక్తి లభింపగలదు ?

సిద్ధు—(వికారముగ చిటికెలవైచుచు) నీ యంగుళీవ్యంజనము లకు లక్ష్మీవలక్షలు యోధవీరులు సముద్రతరంగముల వలె ఘూర్ణిల్లుచు నురుకుచుండ, నీకడకంటికెంజాయకు రాజాధిరాజులెల్ల గుండెలు పొగ్గా లరచేత బెట్టుకొని వడకుచుండ, యీ సామ్రాజ్యమును శాసించగల భాగ్యము, ఆ మహాభాగ్యము—(నకిలించి) అ! ఆ!

కల—(బొమలు చిట్టించి) నా భాగ్యము బండలై వట్టేయాన్నది. నాలుక పిడుచకట్టుకొనిపోవుచున్నది. మునిసిని మంచి నీరొసంగుము. ఆవల సామ్రాజ్యం జేతువుగాని.

సిద్ధు—(పరమానందముతో) దేవిగారి కామాత్ర మనుగ్రహము వచ్చినచో నిక లేనిదేమున్నది ? అదుగో నా కమండలములో నిర్మలోదకము గలదు గ్రహింపుము.

కల—(తల నడ్డముగా దిప్పి) లోకమాతకు పూజార్థముగా గల్పించిన జలముల నెంగిలివరువజాలను.

సిద్ధు—అట్లేని యీ సమీపములో నొక సరోవరమున్నది. రమ్ము. అచటికేగి సుధామధురమ్ములగు తజ్జలంబులచే పిపాసాశాంతి యొనర్చుకొని వత్తువుగాని.

కల—(సంతసముతో) సరే ! రమ్ము పోదము.

(ఇద్వరు నడచుట నభినయించి సరోవరమును సమీపించి)

కల—ఎంతటి మనోహరముగా నున్నదీ సరోవరము.

సిద్ధు—కమలకువలయాది మనోజ్ఞ కుసుమములచే నిండి రాజ హంస బకచక్రవాది దివ్యవిహంగమక్రీడాస్థలమై, పక్ష్య ద్వైనికుంజదుగ్ధమండనంశోభితతీర భూమియై, సర్వదా, మనకీడి ముచ్చట గూర్చుచుండగలదు.

కల—(చిరాకుతో) పాత్రలేక, నేనీ సీరము నెట్లుద్రావుదును ఆ కానుపించు తామరాకునైన గోసితెమ్ము దొన్నెగా గుట్టి యుపయోగించుకొనెడగాక.

సిద్ధు—(భయముతో) ఆ కమలపత్రములకడ సీరము చాల లోతుగ నుండగలదు.

కల—(పరిహాసముగా) భరతఖండ సామ్రాట్టునకుగల ధీరత్వ మిదియా ?

సిద్ధు—(సగర్వముగా) నేనూరక నట్లంటినిగాని భయపడిగాదు. యిదుగో నీకన్నులయెదుట నేబోయి యా కమలపత్ర ము నిట్టె ద్రుంచుకొని వచ్చెదను గాంచుము. (నీటిలో దిగి యీదును)

కల—(తనలో) నేను పారిపోవ నిదియే సమయము.
(చల్లగా చెల్లచాటునకేగి బరువెత్తుచున్నది.)

సిద్ధు—(తామరాకును కొన్ని పూవులను గోసుకొనివచ్చి) ఇవిగో (చూచి కలభాషిణి లేమిందెలిసి తత్తరముతో) కలభాషిణీ! కలభాషిణీ! (అని యెలుగెత్తి పిలుచుచు తడిగుడ్డలతో నటునిటు పరుగెత్తి నిష్క్రమించును.)

అజీవిలో బరుగిడుచు బ్రవేశించి రోజును) స్వప్నమా!
ఇప్పుటికా పిశాచముఖమునుండి చాచితివిగాని యీ
ఘోరదారణ్యములో నా కేదేని తెచ్చి గల్పించి కాపా
డుము.

కానడా సీతినతని హత్యముల నమ్మి
బలి పశువునయ్యు పలుకంగ పాలుపడితి
కట్ట! మాహింపబడితిని కడకు వాని
శేమజీచి వచ్చితిక నింక నీచనిక్క-||

ఆలెసోచిన వాడు వచ్చినదనుకేమో (వరుగెత్తుచున్నది)
నీధు—(రోజును ప్రవేశించి) ఏది? ఆ మాసగత్తె యెటు
బోయినది.

శ్లో—(వరుగెత్తుచువచ్చి రోజును) గోపికావల్లభా!

తోడి తెచ్చెడినానింక దోహమునను
చిగునటంచును సుంతైన దెలియనై?
పొగిమువకును బాగిమై బరగుచున్న
చెలికి చెలుచక వచ్చితి, చెనటినయ్యె||

నిలువబడిన బ్రదుకు దెలుపులేదు. రక్షకుడెవడైన దొర
కదా? (వరువెత్తును)

నీధు—(ప్రవేశించి చెట్టుచెట్టు వెదకుచు పుట్టు గొఱుకుచు)

ఏమరుపాటున నుంటిని
కోమలి యిటు జేయునంచు గురుతెరుగను ఛీ
భూమి నెచ్చటనున్నను ను
తామునికడ దాగినక విరానసుడెత్తుక||

(వెళ్లివలె బరువెత్తుచున్నాడు.)

కల—(వరుగైతి బ్రవేశించి భయముతో) దుర్భరము ! దుర్భరము !! పోనపోన కావనమింత భయంకరమగుచున్నదేమి ? ఒక్కపుణ్యాత్ముడైన కంటబడదేమి ? అక్కటా!

శంకరాభరణములు బుసలుబెట్టు

చున్నారబులు విప్పి చతువులవెంట

విసముగ్రక్ముచు గుండియి లిగిదులునటుల

నిచట నడయాడుచుండె నే శేమినేతు ?

ఆ పాపండుని చేతబడుటకన్న నీ భుజంగములచేత కరువబడి చచ్చుటయైన మోదాపహంబు.

(భీతితో తిరిగిచూచుచు నిష్క్రమించును.)

సిద్ధ—(అత్రముగొ బరువెత్తుచు బ్రవేశించి) ఇంతలో గానబడకుండ నెట కేగియుండును.

చేతికందిన యట్టి నిక్షేపమున బ

దంబులం దన్నుకొనినట్టి దైత్యుభోలి

యేడ్చుచుంటినిగద ! కాంత యిటుల నన్ను

మోసముంజేయునని తలపోసినానె ?

ఏమి నావెట్టి. మోహము గుడ్డిదనుమాట యిట్టిదే గాబోలు. నాయొద్ద దూరదృష్టి దూరశ్రవణ శభోగమనాది శక్తులున్ననుగూడ వాటిం దలపక యశక్తమాన ప్రనివగిది యిటుల బరువెత్తుచున్నా నేమి ?

(కనులుమూసుకొని యించుక ధ్యానించి గగనమునకు లేచును)

కల—(కష్టముగాబ్రవేశించి యొకచోట గూలబడి నిటూర్పుచు)
హాపరమేశ్వరా ! కఠినశిలలచేతను కంటకములచేతను
నాపాదములెల్ల బదాబద్ధలైపోయినవి ప్రాణముబోయి
నును యొకనేను నడువజాలను. ముందునకొకయడుగున
నివ్వజాలను. భగవానుడా నీవేమిజేయ నుద్దేశించితివో
యది కానిమ్ము.

మోహనాంగులకా బ్రహ్మమాధబుద్ధి
పాదయుగమింత మృదువునై బరగునటుల
నేల సృష్టించెనయ్యయో చాలిరేక,

(అకాశమువై పు బాటజూచి యదరిపడి లేచి)

వచ్చుచున్నాడు నాడు నప్పట్టుకొనగ॥

(లేచి వరుగిడబోయి యడుగుబెట్టలేక క్రిందబడును.)

సిద్ధు—(క్రిందికిదిగి సమీపించి) మాయలాడి! ఇక నేవిధ
ముగా దప్పించుకొని పోగలవు? (వట్టుకొనబోవును.)

కల—(భయముతో నేడుచును) తండ్రీ! యింకనందనా !!

సురటిచేబూని విసదురు సుఖమెలర్పు
నప్పడన్నడు నీనేవ నాచరించు
దాన, నాపుణ్యమైన రాదాయోబోవ-
చ్చిపడినాడు వీడు నప్పట్టుకొనగ॥

(గొంతెత్తి బిగ్గరగా) నన్నీ పాపండునిబారినుండి దప్పించగల పుణ్యాత్ములీ సమీపములో నవ్వరులేరా ?

(తెరలో) ఇదిగో నేను వచ్చుచున్నాను భీతినొందకుము.

సిద్ధ—(భీతితో కలభాషిణిని వదలి పరునెత్తును.)

మాయా, నలకూబరుడు—(ప్రవేశించి) ఎవడవురా సీవు నీచుడా ! కాంతాజనుమునిట్లు ఘోరకాంతార మధ్యంబున కుగోనివచ్చి చెఱబట్టుచున్నాడవు. చచ్చిపోరా పాపీ (తఱుమును)

కల—(చూచి) ఈతడు నలకూబరునివలె గానవచ్చుచున్నాడు వీనిం గాంచుటతోడనే నాచిత్తము మరలమెత్తని చాతుగల తత్తడివలె క్రొత్తక్రొత్త పోకడలబోవుచున్నది. నేను దానిని నిరోధింప జాలకున్నదానను వీనింబొందుట కింతకంటె నాకదను దొరకనేరదు. నారదుడొసగిన మంత్రప్రభావంబున రంభనై మీ వెంటనేగెడగాక (రంభరూపిందీ) ఇదియొక కాలము. (నవ్వుచు విష్కమించును.)

పంచమాంకము.

రంగము అరణ్యమందలి పుష్పనికుంజము

(మాయా నలకూబరుడు, మాయారంభ, వివోదముగ
ముచ్చటలాడుకొను చుండుడు.)

మా,రంభ—“అతిసర్వత్ర వర్జయేత్త” ని యారోక్షి, పరిమితి
లేనివారినిోడను పగమ దయగలవారితోడను వేగుట
ను స్థరమేయగును.

మా,నల—(నవ్వుచు) క్షేపితులడి నీయాదేశానుసారమే, నడు
చుకొనియెదను.

మా,రంభ—(విసకయే) ఆదుష్టుని యారకనే పదలినై చివచ్చి
నారెండులకు ?

మా,నల—ఏమి చేయమందువు? శరణాగతుడై కాళ్లపై బడిన
వాని నేమిచేయుటకును దోచలేదు.

మా,రంభ—అట్టి పాపండుని పదలినచో వాడిట్టికృత్యములే
యెల్లప్పుడొసరించు చుండునుగదా !

మా,నల—(స్మృతి నభినయించి) మరచితి, నాయూర్తురా లెట
కేగినదో ? నీవు జూచితివా ?

మా,రంభ—లేదే?

మా,నల—(తత్తరముతో) నేనునీముద్దుమాటలచే మైమఱచి
పాపమాకాంతను గూర్చి చింతింపనై తిని మరల వీడా
మొజిక్కించుకొని బాధపెట్టడు గదా !

మా, రంభ—సమయమునకు దైవమువలె మీరడ్డుపడినతోడనే
బ్రతుకు జీవుడాయని బరువెత్తి యీసరి కీయర్థము
దాటియైన బోయియుండును. లేదేని యేదెనొక యాశ్ర
యముబొంది సురక్షితయై యుండియుండును.

మా, నల—(మానమతో నాలోచించుచుండును.)

ప్రేమము నిజరంభ దూరమునుండి.)

ఎక్కడిదో మూర్తనాదమువిని యిదెవత్తునని సస్పీడియే
గిన యూర్తతాగ్రణ పరాయణుడగు నావల్లభుడింకను
రాక మనలుచున్నాడేమి ?

సమగరించి తానలసి వర్మములాడుచు బూలసజ్జపై
గనులగమోడ్చి సాత్వికవికారముజింది, బరుండియుండి మో
మునగలచెమటలందుడిచి ముద్దిడబోవగ నార్తనాదము
న్వనియిటు వచ్చివాడుగదా! ప్రేమనిభానము గానరాడహో!

అతని వెదకుటకై దిరిగితిరిగి కాళ్లరిగిపోయినవి! అ
యూర్తనాద మేమైయుండును. నామనోహరుడెందేగి
యుండును. దురూహ్యముగానున్నది. (నికుంజమువెను
కనుండివచ్చి యదరివడి) ఏమిది! యీబూబాదరింటిలో
నెవతెనోబెట్టుకొని ముచ్చటలాడుచున్నాడే? యీపెయె
వ్వరు ? (సాటజూచి విభ్రాంతిపడి) ఇంద్రజాలముగాదు
గదా! గాదేని యీరంభయెవరు ? “నినుబోలిన రూప
ముగల వనితయొకతె వీనిగలసి వలపింప” నని యానాడు
నారదమహర్షి బలికిన వాక్యముఁకిది నాందిగాబోలు
నేనిప్పుడేమి యొనర్తును ? వీని యెదుటబడి “యిది నీ

రంభగాదు, వికాచము నేనే నీరంభ" నని చెప్పుదునా ?
చెప్పిన నమ్మునా ? కానిమ్ము ఈ మాటనడాగియుండి
వీలేమి బ్రహ్మాంధులొనెడలో ముందుగానించుక వినియె
దగాక !

నూ, రంభ—ప్రియా డేమాఖాలిగంగూర్చి యింతగా నాలో
చించెదవు ?

నూ, నల—ప్రేయసి ! ఏమను చుంటివి ?

నూ, రంభ—(సాసూయము) ఆకాంతకొంత మీరింత పర
ధ్యాన మేలగలిగినది ?

నూ, నల—(ప్రశ్నితస్థుఁడు) విమర్శించి చూడలేదనిగాని అఖ
లిక కలభాషిణివలె గానబడినది.

నూ, రంభ—(అశ్చర్యముతో) కలభాషిణి యెవ్వరు ?

నూ, నల—(పరధ్యానముగా) హ్వరకానగరవాసియగు వేళ్ల.

నూ, రంభ—(మరింతఅశ్చర్యముతో) మీరాచనెట్లురుగుదురు ?

నూ, నల—(చకితుడై తనలో) నేనునలకూబరుడనను మాటను
రచి మణికంఠరునివలె మాటలాడుచున్నాను ఇకమాన
మే శ్రేయము. ఎటుమాటాడినను చిక్కే..

నూ, రంభ—(అసూయా క్రోధములతో) త్రిలోకనాథుడగు
దేవేంద్రు నంతటివాని యుచుతింగూడ లెక్కింపక మిమ్ము
నమ్ముకొనియున్న నన్ను - ఈ ముదిరంభను విడచి మీచి

తృప్తమరము క్రొత్తక్రొత్త లతాంతములపైకి బరువిడుచున్నది. న్నాయమేనుమా!!

నిజ, రం—(తృప్తమతో సమీపించి) ఎంతటి మాయలమారి జంతవే నీవు? ఇంద్రుని యానతిగూడ లెక్కింపక నల కూబరుని జేరియున్న రంభవా? రాక్షసీ?

మా, నల—(ఆశ్చర్యముతో) ప్రేయసీ! యెవ్వరది నీరూపము. అచ్చముగా నీ రూపముదాల్చి యిటకేగు జెంచినది?

నిజ, రం—(కోపముతో) అవును. మాయముతైమేదో మంచి ముతైమేదో గ్రహింపజాలని ప్రియునికడ, నేనెవలెనో గాక మరేమగుదును?

మా, రంభ—(తృప్తపడి సమాశించుకొని) ఛండి!! పిశాచివా రాక్షసివా నీవు? మాయరూపధారి!

నిజ, రం—(తిలయూపుచు) అగునగును అమాయకురాలా! నేను పిశాచిని-రాక్షసిని-భూతమను-ధాకిని.

మా, రంభ—(నవ్వుచు) ఇక నీమాటలు మాయొద్దసాగవు. నీ నిజరూపమేదో బైటబెట్టి తుమాపణగోరుకొనెదవా? తగిన ప్రియశ్చిత్త మొనర్పవలయునా?

నిజ, రం—ఇంతకువచ్చిన దెంతగాక శాంతించును?

పాపమనబోక నాదు రూపంబుదాల్చి
మాయమాటలచేత నమ్మకము జూపి
నామనోనాగు లోగొని నాపసాని
పోల్కి రజ్జులు ప్రేలెదే కుల్కులాడి?

మా, రంభ—(చిరునవ్వు నన్ని తలయూపుచు) అవురా వగ
లాడి!

సిగ్గు విడనాడి నాగెడు చెనటియెవరా ?
ఎసెడి నానాధుడెరుగును వేరె సాక్ష్య
మేల ? యీతాంత్రికంబునికేలనో ? ద
యన్ని జం చెరిగింపుమా యబ్బవదన !

మొదట నీవే ప్రయోజనంబర్ధించి యీరూపముం దాల్చి
తివో యేల యిటువచ్చితివో యెరిగింపుము. నానా
ధుని నేను బ్రార్థించి నీ కిసుమంతయైన శిక్షగలుగకుండ
జేసెదను.

నిజ, రం—ఓసి తొత్తుకూతురా ! నీకు నిజమెరిగింపవలెనా ?
(తనలో) మాటలలోనిది నాకు దీసిపోవునటుల లేదు.
మార్గాంతరము వెదకెదను (ప్రకాశముగ) నాథా

ఎన్ని దినమ్ములనుండియొ
వెన్నెలయుం జండుడట్లు వివిధ సీమలీ
వున్నెను సంచరించితి
మిన్నాతిని బోల్పివైతివే ? మహనీయా !!

మాయా, రం—(నవ్వుచు) అనాధుడే నీజను గుర్తించుగాక!

ఎవ్వరో నీమనోహరి? యెవ్వరింద్ర
జాలపుంబామ్యయో? పరీక్ష గొణమయ్య
ధనపతి సుతుండ పఖిలతంత్రజ్ఞుడన
యిత్తడింబు త్తడిం గృహింపలేవె?

నాథా! మాకేల యీవృధాశతశోష సత్యనిర్ణయము
నర్చు బాధ్యత యిప్పుడు మీపై బడినది, మీరే నిజ
రంభయెవ్వరో నిరయించుకొనడు.

గా, నల—(తీచ్చపడి) అపనివాకు పాధ్యమగునట్లుల లేదు.
మీవాక్రృపాహములలోబడి నామనస్సుతో గొట్టు
కొనిపోయినది. దిగ్భ్రాతుడను, నేనేమి చేయగలను.
మీయిద్వరిలోని, నిజానిజములు మీరే జేల్పుకొన
వలయును.

నిజ, రం—(విషాదముతో) నాథా! పోనిండు, నేనొక గురు డి
రిగించెదను. తావిచ్చేన న నిజరంభ యెవ్వరో గుఱుతి
పుడు.

మా, నల—చెప్పుము చూతము!

నిజ, రం—(స్కిగుతో) ఇంతకు ముందాపాశరింటిలో న్నదసాక్ష
తులమై, మనములపు దీర్చుకొనువేళ నేను పయ్యెదను.
సురటిగా నొనర్చి మీకు వినరువేళ, హ్లాసయ విదాత
కంబగు నార్తనాదము విని

“ఇకటనయందుమా, మనుషి! యీదికనుండి భయార్థ నాడముండి
చటికి నేనుగొంపె బరువెత్తి గనుగొని కర్తవ్యమయ వ
న్నచటనునిల్చి యేనుటపన్న బరువెత్తి, లేచిమాకి నా
దుచరణముండు గొప్ప కగళోననానాంచుట జ్ఞప్తియన్నదే?”

నూ, రంభ—(ముక్తై (వేలిడుకొని) అమ్మయ్యా ఇకనే
మున్నది పీస మాయా నూరీ! అసమయమున నీవామా
టననుంటివా నోనో? కలన్ని తెలిసికొనకున్నదిట్టినాట
కమువాడ వేగుదెంచెదవా?

నిజ, రం—(గుండెలలకాదుకొని యేడ్చును.)

వామనోవాగరికి బ్రహ్మలంబునూన
“దొంగత్తాచూచి” భవమనతోర్తువాగ
సాగి, నింజేలుకొనిండు సాక్ష్యమిభుడు
గనవవాణి! కిచ్చనను కనుగరాన?

నూ, రంభ—(ఁపుచ్చు) ఆ నీవంటిసాధ్యకిగాక వాయాకాశవా
ణియింకెవరికి సాక్ష్యంబుచ్చును. (కవటకోప మభినయిం
చి) ధారక చూచుచున్నకొలది నీనోటికివచ్చినట్లు (తేల
పొగితిపి. (కుదబట్టి దోచి) ఇక నీదిక్కుగలచోట
జెప్పుకొమ్మ. చొమ్ము ఛాకినీ—

నిజ, రం—(క్రిందబడి లేచిపోయి వలకూబరుని పాదములంబడి)

కాలగతినిల్లలే దువ్వకాంతివేటి
గాని నొకరినబింతి దగ్గనునయంజె
వాదులొనయంబు నిన్నిదనాడలేనో త్త
మింపగదవయ్య! నిజము గ్రహింపుమయ్య!

మా, నల—(పశ్చాత్తాపముతో దనలో) సత్యమెయగరాకుం
దనున్నది. ఈపెవాక్యములు హృదయముండ్ర వీధుత
మొవర్చుచున్నది.

నిజ, రంధ్ర—(ఘోరియించుక యాశతో) నాథా ! ఇదమిత్యమని
నిశ్చయించినేరక ద్విగ్ధమైందియున్న మీయొద్ద నీవి
చారణ పూర్తిగాజాలదు. మనము ముప్పైరమింద్రలో
కమున కేగుదము. దేవేంద్రుని సభామధ్యముననే సత్య
రంభయెవ్వరో మృపారంభయెవ్వరో దేటపడుగాక.
రంధ్ర.

మా, నల—(నంతోపింది) ఈయశాయము బాగుగనున్నది.
(తనలో) అచటికేసిన నాగుట్టుగూడ బట్టబయలుగాదా!

మా, రంధ్ర—(తనలో) నాకు అనారదునివలన కామరూపక
రణమే లభించినదిగాని యాకాశగమన శక్తిలేదు
ఇంద్రతోకమునకుఁబ్రట కొప్పుకొందునేని నాగుట్టుర
ట్టగును కావున, నామూటను తిరస్కరించెదను. (ప్రకా
శము.)

తగుదు మనుచునిచటవగకానిమందద

సత్పనట్టి నటన జాలదనుచు

కడకు లజ్జమాలి బుడబుడ దేవేంద్రు.

సభకు నెక్కడలకు చాలుచాలు||

సేకంత శోధికయున్న నీప్రబామ్ము, ఇట్టి పనికేమాలిన

వ్యవహారములకై నేనా పెద్దలయెదుట బడచాలను నీ
వెంతకైన తగుదువుగనుక నీవేగిరమ్ము.

నిజ, రం—(వకవక సవ్వ) చూచితివా! నాథా! ఆమహామ
హుని సంజయెనంతనే గజయలగట్టి నటనమాడు రంభ
కట దేవేంద్రుని యెదుటకేగ నవమానమట. యిప్పుడు
నిర్ణయించుకొనుడు. సత్యాసత్యములను.

మా, నల—(యోచించి మాయారంభతో) అయిన నీవు దే
వేంద్రుని నమక్షమున సత్యాసత్య నిర్ణయంబొనర్చుకొ
నుటకుగాను రావస్స మాటయేనా?

మా, రంభ—(దీనముగా నేడ్చుచు) నాథా! మీరుగూడ కడ
కావగలాడి మాయమాటలకై మోసపోయితిరా? నన్నిం
తగడించి యడుగుచున్నారే?

మా, నల—(చిరాకుతో) నామాటలకు సరియైన జవాబిమున్న

మా, రంభ—(లేచి) నాప్రాణముపోయినను నేనచటికి రాజా
లను. (వెడలి పోజోవును.)

నిజ, రం—చూచితిరా నాథా యిప్పుడెవ్వరు విశాచియో?
వింద్రహాసీ! నన్నింత బాధించినందుల కిడుగో యావృతి
ఫలంబు గల్గిపొంది మరిపోమ్ము.

త్యరలోన నీకు భీకర

కరవాలముచేత బావుగనెడు గాతకా

మా, నల—(రంభ నోరుమూసి) తమింపుము. (మాయారం

భదిక్తైః) నాతీ లంతకను నీవెవరవో నెలువకబో
తివి గదా ?

నిజ, రం—(నిష్ఠురముగా) నాథా దాని నిజనామముతోనేమి ?

దక్షిణ పదహి శిమింపగ

విరుగు. మిక్కందు సర్వదేశములుదిపికా:

(నలకూబరునితో నిష్క్రమించును.)

శల—(పెద్దపెట్టువ నేడ్చుచు) నాదౌర్భాగ్యమునకు విసుగుబు
ట్టకుండనున్నది. హృదయమా.

(మూర్ఛిల్లును.)

శలము అభిజ్ఞమధ్యమంను యొక తరువండము

(నిజరం. మాయానలకూబరుడు, ముచ్చటించుచు ప్రవేశము.)

మా, నల—సన్నాకాంత నిజవృత్తాంతమేదియో తెలుసుకొను
నిచ్చితివిగావు గదా ?

రంభ—ఆపె వృత్తాంతముతో మనకేమివనిగాని నాథా ! యీ
తారుమార్లెల్ల సంగతులెవనిది ?

(ప్రవేశము నిజనలకూబరుడు దూరమున)

నిజనల,—ఇంద్రునానతిని నిర్వహించుటకు నాప్రేయసికింతకాల
ముబట్టెనా ? ఆబడుగుతవనిని మోసగించుట రంభకుము,
హూ రక్షణమెవ బట్టకుదా ? అయితో నిన్ని నోనా

లేమిచేయుచున్నట్లు (భయమభిసయించి) లేక యా
మునికోర వాక్ష్పహాముచే మ్రుందియుండునా? తపో
భంగమొనర్ప వచ్చినదన్న కోపముచే నాతడు నాప్రి
యను శాపము పాలొనర్పకున్న బ్రదికినవాడనేయగు
డును. (ముందునకు జూచి) ఇదిగో నాప్రేమైక
నిధానము. కాని వీడెవడు? (ఆర్చర్యముతో) అచ్చ
ముగ నన్నే బోలియున్నవాడు, (నమిపించి) తస్వీ!
వీనినెక్కడ సంపాదించితివి?

రంభ—(చూచి యులికిపడి మాయానలకూబరుని బట్టుకొని)
నాథా! నేడేదియో శాంబరమాయ మన్మథ నావహించి
యున్నది.

మా, నల—(చూచియులికిపడి దిటవ్రుదెచ్చుకొని) వీడెవడు?
నావృత్తిబింబము గాఢుగన?

నిజ, నల—నీ వృత్తిబింబముగాదు. నీపాలిటి ప్రేతవతిదండము
తుచ్చుడా! నన్నుబోలిన రూపమునొందినచ్చి నాప్రియు
రాలి నెన్నిదినములుగా మోసగింపుచుంటివి? (రంభ
కేలు గ్రహింపవచ్చి) రమ్ము మనకు వీనితోనేమి?

రంభ—(మాయానలకూబరుని మాటునకేగును.)

మా, నల—(కోపముతో లేచి) పాపీ! నిలుమక్కడ నాప్రి

యురాలి యొడలిపై జేయివైచితివివేని నీమాంసము
నక్కలకు వైచెదను జాగ్రత.

నిజ, నల—(వెడనవ్వు నవ్వి) ఏమీ నీవంతటి శూరశిఖామణివి
గూడనా?

రంభ—(విచారముతోదనలో) ఆహా! మునీంద్రుల వాక్యప్రభా
వము-నారామని మాటలెల్ల సత్యములై తీసెనవిగదా!
అక్కడ వేరొకరంభతో వేగివేగిరాగ నిక్కడ నికొక
వలకూబరుడు బ్రత్యక్షమా? యీతంత్రముం భేదింప
నేదిమార్గము?

మా, నల—(నకిలించి) నాశూరత్వముతో నీకేమివని! బ్రదు
కనిశ్చయించినచో నాబారినుండి దొలగిపోము.

నిజ, నల—(తనలో) తెఱవేది? వీడెవడై న రక్కసుడగునేమో
తొందఱపడి యుద్ధమునకు దిగినచో నాపైని, యేమగునో
దెలియుటయెట్లు? ముందుసామముచేజూచెదను, కానిచో
సమరము దప్పనేదప్పదు. (ప్రకాశము) తస్వీ! నీవైస
నన్ను బోల్పుకొనజాలవా?

రంభ—(తనలో) నాకేమియు దిక్కుదెలియకుండనున్నది. (ప్ర
కాశముగా) అబలను నేనేమెఱుగ జాలుదును? ఇది
యెల్ల నేమో యింద్రజాలమువలెనున్నది. ఇప్పటివరకు
వేరొకరంభతో వేగివేగివచ్చితిని. ఇంతిలో నీవంతదాపు
రిందినది. నాతల దిమ్మెక్కిపోయినది. నేనేమియుచేయ
జాలను.

నిజ, నల—(తనలో) రెండవ రంభగూడ దారసిల్లినదా? ఏమా శ్చర్యము!

మా నల—(స్మృతి నభినయించి) బోటీ! యిదియెల్ల నలనాటి నారద ఋషీంద్రుని వాక్యప్రభావము.

నిజ, నల—(తనలో) వీనికి నారద శాపముగూడ డెలియును. వీడెవ్వడై యుండును. చెప్పుమా!

రంభ—(తనలో) నారద శాపవృత్తాంతము నానాధుడుగాక యొరుడెరుగడు. కావున స్వేచ్ఛా త్రగావచ్చినవాడే మా యానలకూబరుడు. సందియములేదు.

మా, నల—(రంభ కేలుగ్రహించి) ప్రియా! మనకీయున్మత్తు నితో నేమిపని పోవుదమురమ్ము.

రంభ—(పోబోవును.)

నిజ, నల—(అడ్డము వచ్చి) నిలునిలుము. దుష్టదానవా! అన వసరమగు పోరాటమేలయని జూచుచుండ దిట్టవైమిట్టి పడుచున్నాడవు. రమ్ము ద్వందయుద్ధముననే మనయిర్వ రిసత్యాసత్యములు దేటపడగలవు. రమ్ము—

మా, నల—(రోషముతో) ఏమిరా నీకావగమంతకంతకు మిక్కుటమగుచున్నదే—(సన్నద్ధుడై పోబోవును.)

రంభ—(అడ్డమువచ్చి) నాధా మనకాదుష్టునితోనేమి? నేను మీదాననై యుండగా మనకు వానితోడి యీవృధాకల హమేల?

మా, నల—(పండ్లు గొట్టుకుచు) మరివానికూతలాలకించు
చుంటివిగద ?

రంభ—నేను మోసపోయి వానిమాటలకు లోబడినప్పుడుగదా
మీరంతటి యాగ్రహపడదగినది ?

నిజ, నల—కాంతా! వానిని రానిమ్ము నీవు మోసపోయినది
లేనిదియిప్పుడేజూపించెదనువీనిశిరంబును ఈపాదము
తో—

మా, నల—(రంభతో) విడుపుము. నాకడ్డమురాకుము ఈవా
చాటుని వీచమడగించి వచ్చెదను. (షిడిపించుకొని మీ
దికేగును.)

నిజ, నల—(భుజాస్థాలనంబొనర్చి) దుర్మతి !

నేనె నలకూటరుడనేని నీశిరస్సు
కంచుకంబొనరింతు నీక్ష మెగనుమ

మా, యాన—(భుజాస్థాలన మొనర్చి) పరమసీచాధమా !

అధికమాగవాగు నీయురమ్మ ట్రైజీల్చి
ప్రేవులందాల్తు తృటిలోన మృగపతిగతి॥

(అనిరోషావేశమున మీదికిదూకును)

నిజ, నల—(రంభతో) లతాంగీ! మాయుర్దురను చక్కగాగురు
తుబట్టియుండుము. నేను కొత్తగా నచ్చినవాడను.
అతడు ఇంతకుముందె నీయొద్దనున్నవాడు.

రంభ—(పాటజూచి) ఇక గురుతింపజాలకపోను.

సీవుగట్టినపుట్టంబు నీలికాంతి
గలది, వాలోడమందుగ గలసియున్న
యట్టియానలకూబరు కట్టుపుట్ట
మాకు పచ్చనికాంతిచే నలరుచుండు॥

అమాత్రపుగురుతుజాలును. మీరూపములంబోలి వస్తు

వర్ణములంగూడ మార్పకున్నచో—

మా, నల—(రూక్షనేత్రుడై) రమ్మానమతలంబునకు వృథా
కాలహరణమేల ?

నిజ, నల—అటులేబోవుదము రమ్మ.

(ఇద్వరు నిష్క్రమింతురు.)

రంభ—(ఆతురతోగాంచుచు) ఆహా ! జోడుకోడలవలె-హర్య
క్షద్వయంబుచాచ్చు-కలభయుగంబుభంగి-తామ్రచూ
డయుగళంబుచందంబున-తగఱులజంటమాట్కి. ఈన
లకూబరులిద్దరును బాహాబాహి, ముష్టాముష్టి, కేశా
కేశిగా, పోరాడుతీరు, గన, కన, నాహృదయంబున వారా
టముదయింపు చున్నది యిందెవ్వడిమాయానలకూబర
రూపమున వచ్చెనో యిండుకంతైన నెరుగరాకున్నయది
యీద్వందనమరమున నానిజనలకూబరున కేదియైన విప
త్తునభిషించినచో నాగతి యాపైన నేమి కానున్నదో
గదా (పాటజూచి) చిత్తము! ఇద్వరును జయాప జయ

ములెడగిరాకరోజూచు నిలవబడినారు. (చూచి)
అరుగో ఇచటికే యరుదెంచుచున్నారు. ఇది నేమిసేతును
(అలోచించి) ఇప్పుడునాకొకయుపాయము న్నుస్థిమి
చున్నది. యోచించిచూడఁ జెంతఁ జెమేగు తెలువె
ద్దియు గోచించుటలేదు—యీదెబ్బచే సత్యాసత్యనిర్ణ
యము జరుగుగాక.

(ఇరువురు నలకూబరులు, సమరాయానముతో బ్రవేశింతురు)

రంభ—(కౌతుకముతో) ఏమైనది ?

నిజ, నల—ఇంద్రజయపజయ నిర్ణయముగాలేదు.

రంభ—నాకిప్పుడొక యుపాయము దోచుచున్నది. మీయిరు

వురిని వేరువేరుగా నొవలకుగొనిపోయి యొక బ్రశ్నమడి

గెదను దానికి సరియగు సమాధానమెవ్వడొసగునో

వాడు నానిజమగు నలకూబరుడు.

నిజ, నల—అటులేయడుగుము దానందప్రేమి !

మాయా, నల—(అనమానింపుచు) రహస్యము వినుమిషచే

దూరముగ వెంటవచ్చిన నిన్నీరక్కనుడెంతకొనిపోయి

సచో—

రంభ—(యోచింపుచు) మిగులదూరము జోవనుగదా! (మా

యానలకూబరునితో) ముందునీవేరమ్ము. (అవలకుగొని

పోయి రహస్యముగ) వాణిహిరణ్యగర్భుల ప్రణయకల

హవృత్తాంతము మనకేసందర్భమునపెచ్చినది ?

మా, నల—(తనలో) కొంకమునిగినది యిప్పుడు దీనికేమనిబ్ర
త్యుత్తరమిత్తును ? యేమిచెప్పిన నేమగునో ? కానిమ్ము
చూతము దేవుడేగలడు. (ప్రకాశముగ) యెంతవిచిత్ర
మగునడిగెదవు శాలీ-అలవాడాగానెట్టిలో సేపున్నాపై, న
కారణముగనలగి మాటాడక బిడ్డ విగిసియుండుతది నేను

రంభ—(నిశ్చేష్టుగా) చాలాను నీకు చెలియనిదేమున్నది ?
అయినను లాంఛనముకొరకు వానింగూడ సడిగివచ్చెనను
(నడచి నిజమలకూబరుని సమీపించి రహస్యముగ) వాణి
హీరణ్యగర్భుని పరిణయశలహవృత్తాంతము మనకేసం
దర్భమున బ్రస్తావనపెచ్చినది ?

నిజ, నల—(నడుముకొనకుండ) నారదబుర్రు మాటాడిననాటి
సాయంకాలమాకాశమార్గమున విమానయాన మొనర్చు
చు మనమేగులెరి యస్తమితభానుకీరణముల రజితమగు
మేఘచక్రలంబులంగాంచి నీవొకయద్భుతకూజతంబొనర్చు

రంభ—(పాదములపై వ్రాలి) యీనాయవిమృశ్యకారిత్య
మును-కుమింకినని నీవు నోరారబల్కిననుగాని యీపాద
ములు విడువజాలను. (రోదించును.)

నిజ, నల—ప్రేయసీ ! పరమాదము లెంతవారికై నగోవుగదా
అదియునుగొక యీకల్లోలమునకు కారణము,

“నిహబోలన హాసముల

వనిశయొకతె పీనిగలసి వలపింపగ-నీ

తని బోలువాడొకడు నీ

మనమరిగజీయ నాదుమాటనిలువదే.”

అని యానతిచ్చిన నారదబ్రహ్మ శంకల్పమేనుమా ?
మాయా, నల—(భిన్నుడై వెడలిపోవుచుండును.)

రంభ—ధూర్తుడా! సీవెవడనో నిజమిప్పుడైన వెరిగించెదవా ?
విజ, నల—ప్రేయసీ ! వానితోమనకేమి ? వాడెవడైననేమి ?
పోవుదము రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

రంగము-అరణ్యములోని శక్త్యాలయ నమీవము.

(దుర్భరదుఃఖముచే నేచ్ఛుచు-కలభాషిణి ప్రవేశించును.)

కల—ఇప్పుడెంతయేడ్చి యేమిలాభము ?

సద్గుణసాంద్రుని నాసత్ప్రియుగాదని

నలనూబరుని బొందదలచినాను

తలచితితోవాని గలయజాతకయుంట

మించినవగను దపించినాను

అదిగని నామనోహరుడు యాత్రలకేగ

నందులకైకడు గుందినాను

కుందుచు భవనంబు నందయుండక ఘోర

పాపి సిద్ధునివెంట వచ్చినాను

వచ్చిమరణింపనుండ గాపాడవచ్చి

నట్టి యక్షేకసుతు రంభనై గలసియు

సత్యమగురంభయే లేర, జంతులేక

కయ్యముంబెంచి కావంబుగాంచినాను॥

ఇదియంతయునాచు శ్రమఫలముగాక మిశ్రమి (పిడుపుచు) ఈ తుచ్చజీవితమునింకను భూమిపై సాగింపజాల. ఏది యోరీతిగ నీ సాణములను విశ్చించినై చెదను-కాని నా నాకీయ్యసమయమున నొక్కసారి నాప్రియుడ-అటు లవిలువదగిన యర్హతనుండినేను పతితురాలనై నను— నామణికంధరుడు దర్శనంచిచ్చినచో పరమానందముగ మరణిపజాలుదును యీజన్మమునకు నాకట్టిపాపిగ లదా? (గట్టికన్బిచ్చుచు) నాకంటికేక నగుపడజాలుదువా? హా! మనోహరా? మణికంధరా (తెరలో) ఇదిగో వచ్చు చున్నాను.

కల—(ఉరికిపడి తిరిగిచూచును.)

(భన్నుడగు మణికంధరుడు ప)వేళించును)

మణి—(పాటజూచి) ఇదియేమి? నాప్రియ కలభాషిణింగాంచు చున్నాడను

కల—(చూచిన్నీటితో) నాజన్మతరించినది ఆపరమాత్మకునా యంత్యకాలమునైన నాపై నెనలేని కరుణయుదయించి నది (పాదములపై బడి) క్షమింపనర్హురాలనుగాను కావున కనికరమైన నుంపుడని వేడుకొనుచున్నాను

మణి—పేయినీ (లేవనెత్తి) నీవీయటవికెల్లుజేరితివి?

కల—(యేడ్చుచు) నాగొడవ చాలగలదు

మణి—నేను నదలతును తప్పక చెప్పుము

కల—నీవీయరణ్యమున లింబావించు చున్నాడవని నామొద్ద
కొక సిద్ధుడేతెంచి చెప్పి నన్నీయడవికి దోడ్తెచ్చి యీదే
వికి బలియొసంగి నెంచినాడు నేనేప్పుచు బరువిడ యజ్ఞే
శవుతుడేతెంచి రక్షించినాడు

మణి—(ఆతముతో) తరువార తరువార,

కల—(బంకును) తరువార వానిజూచిన యోడనే నామది
చలించి రంభారూపముంబడసివానితోడ నేగినాను.

మణి—(భూభంగమొనర్చి) నీకాశక్తిమెట్లు గలిగినది?

కల—నాదముమీ యొకమంత్రముపడేళించి యామంత్రమునుబ
లింపుచు నేరూపము గోరినను వచ్చునని వరమిచ్చినాడు.

మణి—యేమాళ్పర్యము—తరువార?

కల—నిజమగు రంభయేతెంచి నాతోవివాదపడి కడకుసత్యము
వెల్లడిపడనాకు ఘోరశాపమొసగినది.

మణి—తెలిసినది అయిన నిప్పుడేమిచేయదలచితివి?

కల—అన్యోపభుక్తమగు యీతినువు నీవు స్పృశింపరానిదని
యెంచి మరణింప సిద్ధమగుచున్నాను.

మణి—(సత్యుచు) ప్రియా నిస్సంశయవాడు నలకూబరుడుగాడు
నేనేమమా! నాకుగూడ నీయట్టియవస్థయే సుఖప్ర
మైనది. చెప్పెదనువినము. ఇచటతప మొనర్చుచున్న

నాకడకు నాతవమ్మువమ్ముసేయ దేవనాథుడు సంభవం పెను. ఆపెనన్యమపెట్టి తనకుఁ బరచుకొనినది గాని దానిమదిని సంకూబరుడే యధికారమొనర్చుచున్నాడని గ్రహించి నేను సంకూబరరూపముధరించి దానితోమైత్రి సంఘటించితిని. నడుమసేవేతెంచితిని శాపోపహాత్యవై నీవు వెకలిపోయితిరువార నిజమగు సంకూబరుడేతెచ్చెను. వానిని నాకునువిశేషమగు కలహముగూడబ్రవర్తిల్లెను. కడనునిజమారసి యావగలాశి నన్నవమానించి వానితో గూడ నేగినది.

కల—(ఆశ్చర్యముతో విని) తెలిసినది, ఆమనసులోని బెంగదీరి పోయినది. ఇకనేను నిశ్చలముగ మరణింపగలను.

మణి—అదియేమి నీవుమరణింప నేమావశ్యకము?

(సిద్ధుడు వెనుక పాటునవచ్చి కత్తితో కలభాషిణిగొట్టును.)

కల—ప్రియా—(అని క్రిందబడిపోవును.)

మణి, కం—(అదరిపడిచూచి చిన్నాలునబోయి సిద్ధునిచేతిలోను ఖడ్గములాగికొని వానింబిప్పించి) పాపీ! దయదలచి పాపములతో విడిచిపండులకా నాకీమేలునలిగితివి? (మరణించిన కలభాషిణిగాంచి) హావీధీ! తుదకిటులప రిణమించినదా నాజీవయాత్ర? ఇంకను చితింపనేల— (కత్తితో తనగుండెలలోబొచ్చుడుకొని మరణించును.)

(ప్ర)వేశము మనోవేగమున నారదుడు)

నాక—(చూచి) ఆహాహా విధివిధానము చాట నెవరితరము.
వాత్సల్యమునన్ని చిహ్నీడ్చుకొనినచ్చినది కలభాషిణి
నుణికథధరులారా! పుత్రప్రేమతోజూచును గాంధర్వకళ
నేర్చి, మీరిద్దరనుకూలదంపతులై సుఖించుచుండ కను
తార గాంచుదమని మురియుచున్న నాకు యిట్టిదృశ్య
మునా చూపించితిరి?

(శీఘ్రముగా సూత్రధారుడు బ్ర)వేశించును)

నార—నీవెవడవు?

సూత్ర—సూత్రధారిడను.

నార—నీవిచటికేలవచ్చితివి?

సూత్ర—స్వామీ భరతవాక్యము జెప్పట కొరకు.

నార—సర్వనాశనమునకు గూడ భరతవాక్యమా?

సూత్ర—చేవికై ననుభరతవాక్యము గావలసినదేగదా దేవా.

నార—భరతవాక్యమో యేదియో యొకటి చెప్పి పొమ్ము

సూత్ర—అండీ యీసర్వనాశనమునకు కారణ మేసి?

నార—ప్రణయమేగద?

సూత్ర—అవును.

మంగళమగుగావుత, ను
త్తుంగతరంగిత గభీరతోయధిగతి, ను
ప్రోంగగజేయుచు యువజన
మంగలచెడు ప్రణయమునకు మొక్కుల్లనిడుదుకే॥

సంపూర్ణము.

సాహిత్యలత ప్రకటనలు.

అనేక యోగ్యతా పత్రముల బొందిన

శి శు సం జీ వి ని.

(రిజిస్టర్.)

ఇది వంశపాగంపర్వమగు స్వైర్యానుభవమువల్ల
తయారు చేయబడిన

శి శు వు ల పా లి టి క ల్ప త రు వు.

దివ్యమైన ఓషధరాజమును చేర్చి శ్రేష్ఠమైన
వంట ఆముదముతో మిక్కిలి జాగ్రత్తగా తయారు చేయ
బడినది.

పుట్టుకతో శిశువులకు కలుగు అన్నివిధములైన
చర్మవ్యాధులను యీ దివ్యోషధి పూత సమూలముగ
నాశము చేయును. విరేచనబంధమును తొలగించి, జీర్ణ
శక్తిని గలిగించును. బలహీనతను పోగొట్టి జ్ఞాపకశక్తిని
వృద్ధిచేయును.

ఒకసారి వాడి సత్యమును గ్రహించుడు:—

వెల పాను నీసా రు 1—4—0 లు

వైద్యభూషణ,

బట్ట కోటసుబ్బారావుడు,

శ్రీ వీరన్న ఆయుర్వేద ఫార్మసీ,

వేటపాలెం.

సాహిత్యలత ప్రచురణములు.

వివేకానంద.

మల్లెపూలు.

వ్యాసమంజరి

ఆ-ధ్యోదేశము

డియో డెయో భాగము.

విజయసమారి.

కావ్యమాల.

చతుర్థి.

ప్రణయవాహిని.

మంచివాళ్లేవరు ?

అబినీనియా విధ్వంసము.

మల్లికామాధవము.

ధృవకుమార విజయము.

ఆణిముత్యాలు.

కలభాషిణి.

క ర్ణ పా లెం కృష్ణ రావు,

సంపాదకులు సాహిత్యలత,

చీరాల అని బాబువారియవలెను.

శ్రీ లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాల, చీరాల.

14533